

KAIP NEPRAŽILTI PER NAKTĮ

Praktinės rekomendacijos jaunimo veiklų su naktyste organizavimui



2022

KRISTINA MAČIULYTĖ

ŽILVINAS MAŽEIKIS



Autoriai: Kristina Mačiulytė, Žilvinas Mažeikis

Kalbos redaktorė Asta Bieliauskaitė

Iliustruotoja Justina Česnauskaitė

Maketuotoja Justina Česnauskaitė

Rekomendacijos parengtos Jaunimo reikalų agentūros užsakymu

© Kristina Mačiulytė

© Žilvinas Mažeikis

Turinys

- 4 Apie mus ir mūsų požiūrį

Prieš renginį

- 9 Rizikų vertinimas – nuolatinė darbuotojo užduotis
- 12 Dalyvio profilio vertinimas ir grupės sudarymas
- 18 Žmogiškieji resursai
- 20 Programos sudarymas ir vietos parinkimas
- 24 Dalyvių apgyvendinimas
- 28 Dokumentai, kuriais svarbu pasirūpinti prieš prasidedant renginiui

Per renginį

- 32 Dalyvių atvykimas į renginį, pažintis su tėvais
- 35 Pagalba dalyviams susipažįstant
- 37 Emocinis saugumas. Grupės dinamika ilgalaikio proceso metu
- 42 Bendravimas su dalyviais ne programos metu
- 44 Darbuotojo laikysena ir ribos
- 45 Pirmoji pagalba ir vaistų vartojimas
- 46 Rūkymas, alkoholio vartojimas, narkotikai
- 50 Vagysčių prevencija
- 50 Lytiniai santykiai
- 52 Susitarimai ir taisyklės
- 57 Kada privaloma informuoti tarnybas?
- 61 Pašalinimas iš renginio, išvykimas anksčiau

Po renginio

- 66 PRIEDAS Nr. 1 Tipinės renginio taisyklės
- 67 PRIEDAS Nr. 2 Specifiniai renginių formatai

Apie mus ir mūsų požiūrį



Esu Kristina Mačiulytė – socialinė darbuotoja, dešimt gyvenimo metų praleidusi su jaunimu dirbančioje nevyriausybinėje organizacijoje „Actio Catholica Patria“. Per šiuos metus teko pasimatuoti įvairių vaidmenų: savanorės, vadovės, socialinės darbuotojos, mokymų vadovės ir pan. Tačiau visuomet pats artimiausias ir mieliausias visgi buvo ir yra tiesioginis darbas su jaunuoliais, ypač su tais, kurie nebūtinai labai paprastai ir noriai leidžiasi į santykį, yra pavargę nuo juos nuviliančių suaugusiųjų ir bendraamžių, ar galbūt stokoja palaimo savo kasdienybėje.



Esu Žilvinas Mažeikis – projektų vadovas, edukacinių programų jaunimui kūrėjas. Man, kaip ir Kristinai, teko išbandyti daug vaidmenų (savanorio, organizacijos vadovo, mokymų vadovo), administruoti ir vystyti kelias tarptautines programas jaunimui. Šių tarptautinių patirčių dėka turėjau galimybę suprasti, kaip skirtingai vertinamas jaunimo saugumo užtikrinimo aspektas priklausomai nuo valstybės, kurioje vyksta renginys, teisinės sistemos, kultūrinio konteksto ir renginį įgyvendinančios organizacijos tradicijų (šiuo klausimu NVO ir mokyklos yra tarsi du atskiri pasauliai!).

Mudu susipažinome atviraime jaunimo centre, kuriame darbavomės vienoje komandoje. Vėliau mūsų profesiniai keliai išsiskyrė, tačiau abu likome dirbti su jaunimu, Kristina – dirbti su mažiau galimybių turinčiu bei daugiau iššūkių ir rizikų patiriančiu jaunimu, Žilvinas – daugiau dirbo su savanoriais bei savarankiškesniais jaunuoliais, tarptautiniais projektais ir programomis tautinių mažumų jaunuoliams. Na, o po dešimtmečio vėl suvienijome jėgas tam, kad „Jaunimo reikalų agentūros“ užsakymu pasidalintume savo patirtimi apie jaunimo saugumo užtikrinimą organizuojant išvykstamąsias veiklas su nakyne (toliau leidinyje paprastumo vardan veiklas vadiname renginiu).

Mūsų patirtys darbe su jaunuoliais skirtingos, skiriasi tikslai, kuriuos keliamo dirbdami su mums įprastomis specifinėmis tikslo grupėmis, tačiau dėl vieno dalyko abu sutariame neabejotinai – saugumas per renginį yra visa ko pagrindas. Tik saugiai besijaučiantys dalyviai bei organizatoriai gali konstruktyviai veikti ir sklandžiai mokytis bei siekti veiklų metu keliamų tikslų. Priešingu atveju išvyka taps ne mokymosi, kūrybos ir atradimų erdve, o tiesiog mėginimu išgyventi, su daug draudimų, nuolatinio organizatorių reagavimu į netikėtas situacijas ir sunkiai pakeliamu nuovargiu.

Šiame leidinyje kalbėdami apie rizikas, jų nuolatinį vertinimą ir valdymą, nepretenduojame į „vienintelę tiesą“ ar „teisingą receptą“. Darbe su žmonėmis per daug niuansų, kad būtų galima teigti, jog vienas ar kitas būdas yra geresnis ar teisingesnis, tačiau nuoširdžiai dalijamės patirtimi ir tuo, ką „užgyvenome“ per savo darbo su jaunimu dešimtmetį. Taigi, nereikėtų šio leidinio priimti kaip saugumo užtikrinimo šventraščio, tačiau jis puikiai gali tarnauti kaip gairės, organizuojant jaunuoliams renginį su nakyne.



Rašydami šį leidinį išskyrėme tai, apie ką svarbu pagalvoti ir kokius pasiruošimo darbus reikėtų padaryti dar iki renginio, į ką atkreipti dėmesį per renginį, ką reikėtų nuveikti jam pasibaigus. Leidinyje ne tik reflektuojame savo patirtį ir dalijamės pavyzdžiais bei patarimais, tačiau pridedame ir jaunimo stovyklos taisykles, kurias lengvai galima pritaikyti savo veikloms. Kalbėdami apie tikslo grupę vartojame jaunimo, jaunuolių ir paauglių sąvokas, turėdami omenyje, kad Lietuvoje jaunimu yra laikomi 14–29 metų jaunuoliai, o paaugliais vadiname mokyklinio amžiaus jaunuolius iki 19 metų.

Nors darbas su jaunimu paremtas mokymusi iš patirties, tačiau užtikrinant jaunuolių saugumą, linkime, kad tų patyrimų būtų kuo mažiau, užtektų teorinių pamąstymų ir šio leidinio aptarimo jūsų organizacijos darbuotojų komandoje! Tikrai nebūtina į viską nerti stačia galva, ypač kai savo veiklose esame atsakingi ir už kitus, todėl linkime kruopščiai pasiruošti renginiams, tam, kad vėliau galėtumėte jaustis ramūs dirbdami tiesioginį darbą su jaunimu. Ir tam, kad... jūsų galvos per naktį nepražiltų!

Jauno žmogaus poreikiai ir adekvatūs renginio organizatorių lūkesčiai

Renginiai su jaunimu ypatingi tuo, kad dėl jų amžiaus tarpsniui natūraliai kylančių poreikių dalyviai dažnai bando savo asmenines, kitų dalyvių, organizatorių ir paties renginio ribas. Dėl to mes nustembame ir kilsteliame antakį, jei jaunimo darbuotojas teigia, kad jo renginiuose jaunuoliai niekada nepabando *vape'inti*, neužmezga romantinių santykių ir visada eina laiku miegoti. Jei jaunimo darbuotojas taip teigia, greičiausiai tai reiškia, kad arba jis to nežino (tuomet šios rizikos yra visiškai nevaldomos, nes jaunuoliai vis tiek paslapčia tai daro), arba nenori žinoti (nes tada reiktų prisiimti už tai atsakomybę), arba renginio struktūra ir taisyklės tokios griežtos, kad neleidžia jaunimui atsipalaiduoti ir mokytis iš patirties. Tokiais atvejais gali būti nueinama į kraštutinumus jaunimui leidžiant viską (ir dažnai save patį guodžiant, kad „jie vis tiek jau beveik suaugę, todėl patys žino, kas jiems geriausia“) arba neleidžiant nieko ir traktuojant juos kaip mažus vaikus, nepripažįstant jų savarankiškumo ir autonomijos.



Norime pakviesti jus ieškoti trečiojo kelio. Žinoma, mokymasis iš patirties jokių būdu nereiškia, kad renginiuose gali būti rizikuojama jaunuolių sveikata, tačiau svarbu suprasti, kad nusižengimai taisyklėms ir rizikingesnės elgesys – natūralus jauno žmogaus raidos etapas, o jaunimo darbuotojo lūkestis išsimiegoti dirbant stovykloje yra tiesiog nerealaus ir nesuderinamas su jauno žmogaus poreikiais. Taigi, dirbant su jaunimu vertėtų iškart nusiteikti, kad gali tecti naktį keltis ir eiti aplankyti kur nors viename iš kambarių vakarojančios grupelės, prašant netriukšmauti ir palydint juos iki jų kambarių, nei tikėtis, kad jaunuoliai kaip robotai 22 val. vakaro gulės savo lovose. Kiekvienas renginių organizatorius turėtų žinoti, kad dirbant su jaunimu kai kurios situacijos yra neišvengiamos ir anksčiau ar vėliau iškilis, todėl reikėtų būti pasiruošusiems užtikrinti, kad jaunuolių saugumui grėsmė nekiltų, o pasekmės jiems būtų kuo mažesnės.

Visiškai natūralu, kad jaunuoliai, siekdami suprasti, kokie jie yra, kas jiems patinka, dėl noro susitapatinti su bendraamžiais ir psichologiškai atsiskirti nuo tėvų, dažnai nusižengia renginių taisyklėms, ypač pasibaigus struktūruotai programai, kai nėra tokios griežtos suaugusiųjų priežiūros. Tokiais atvejais reikėtų prisiminti esminį darbo su jaunimu uždavinį – padėti jaunuoliui tapti laisvu, savarankišku ir už save atsakingu suaugusiu asmeniu.

Deja, bet perdėta renginio organizatorių priežiūra ir kontrolė neleidžia jaunuoliams patiems prisiimti atsakomybės ir tapti suaugusiais. Pavyzdžiui, dalyviai po mokymų programos nueina miegoti labai vėlai, kitą dieną jie jaučiasi pavargę ir dėl to nukenčia suplanuota mokymų programa. Nepaisant to, jaunuoliai pajaučia tokio savo elgesio pasekmes ir tikėtina, kad suvokimą, jog reikia eiti laiku miegoti, gali internalizuoti ir kitą kartą nueiti anksčiau miegoti net tada, kai šalia nėra prižiūrinčio suaugusiojo. Taip jie tampa suaugusiais žmonėmis, kurie „patys save prižiūri“.

Žinoma, kaip medis neužauga vieną kartą jį palaisčius, taip ir jaunuoliams gali reikėti ne vieno patyrimo, kad tam tikrus dalykus apie save jie įsisąmonintų ir suprastų. Ir nors organizatoriams būtų paprasčiau sukurti tokias griežtas taisykles, kad jaunuoliai net neturėtų galimybės joms nusižengti ir išbandyti savo ribų, arba vykdyti tokią intensyvią programą, kad jaunuoliai po jos nuvargę kirstų į lovas, tačiau tada tai kirstųsi su pamatine jaunimo ugdymo užduotimi.

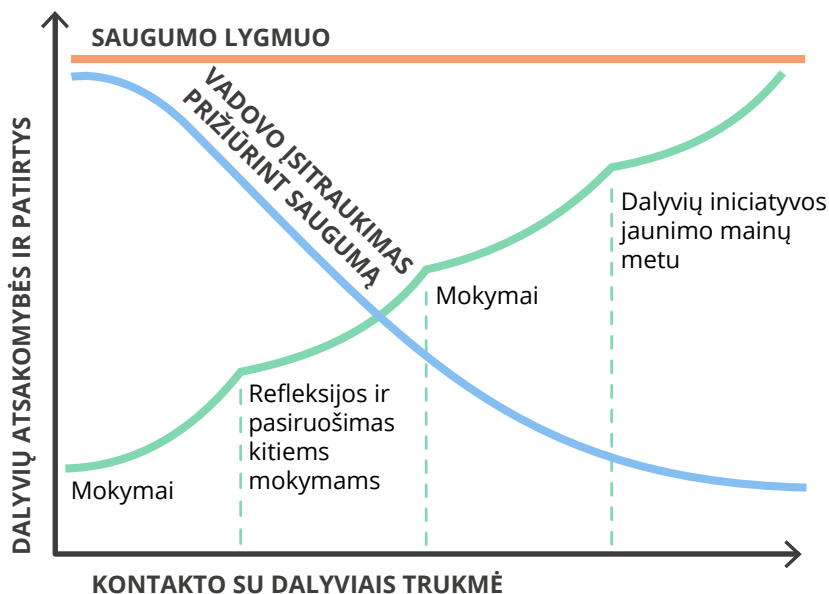
Šiame ugdymo kontekste labai svarbu įvertinti, ar jaunuolio elgesys gali turėti rimtas ir nepataisomas pasekmes ir jei taip, stengtis rizikas sumažinti, o jei ne – pasiruošti ugdomiesiems pokalbiams ir galimybei patirti natūraliai kylančias pasekmes. Nors pateiktame pavyzdyje vienkartinis nuėjimas miegoti labai vėlai ir miego trūkumas rimtų pasekmių neturės, tačiau pauglių miegojimas vienoje lovoje, išėjimas iš renginio teritorijos, maudymasis naktį gali turėti ypač rimtų pasekmių, todėl tam tikrose situacijose jaunuoliai turi būti efektyviai drausminami.

Prieš renginį

Rizikų vertinimas – nuolatinė darbuotojo užduotis

Mūsų jau minėto trečiojo kelio ieškojimas dažniausiai reiškia, kad organizatorius nuolat vertina rizikos lygį ir kiek įmanoma daugiau leidžia jaunuoliams veikti patiems, savarankiškai, iki tol, kol jų fizinei ir emocinei gerovei negresia rimtas pavojus, taip leisdamas jiems mokytis iš patirties.

Tarkime, jei jaunimo grupė per žygį pasiklydo miške, tikrai nebūtina nutraukti jų savarankiško klajojimo ir išvesti jų į kelią. Tokioje situacijoje derėtų įvertinti, ar kyla pavojus jų saugumui ir jei ne, leisti klaidžioti toliau arba duoti keletą patarimų. Na, o jei matome, kad saugumo užtikrinti nepavyksta (pavyzdžiui, baiginėjasi vanduo, einama į pelkėtą vietovę ir pan.), tuomet verta įsikišti ir padėti labiau tam, kad būtų išlaikytas tinkamas saugumo lygmuo. Visose ugdomosiose veiklose bėgant laikui jaunimo savarankiškumas turėtų didėti, vadovų priežiūra ir pagalba mažėti, tačiau saugumas turėtų būti kaip nekintanti konstanta (žr. schemą).



Taigi, ruošiantis ugdomajam renginiui būtina: įvertinti rizikas, jas sumažinti ir sudaryti konkretų planą, kaip būtų elgiamasi įvykus nelaimei.

Vertinant rizikas turėtų būti atkreipiamas dėmesys į:

- viską, kas galimai gali kelti pavojų;
- visus asmenis, kurie gali nukentėti (dalyviai, savanoriai, darbuotojai, vietos bendruomenė ir pan.);
- tikimybę, kad taip iš tikrųjų nutiks ir galimos žalos mastą.

Įvertinus, kad konkretaus įvykio tikimybė yra didelė, turėtų būti įgyvendinami riziką mažinantys veiksniai. Yra įvairių rizikos vertinimo schemų, tačiau ši mums pasirodė paprasčiausia ir pakankamai efektyvi:

Rizikos vertinimo lentelė

GALIMOS PASEKMĖS	SUNKIOS	VIDUTINĖ RIZIKA	DIDELĖ RIZIKA	LABAI DIDELĖ RIZIKA
	VIDUTINĖS	VIDUTINĖ RIZIKA	VIDUTINĖ RIZIKA	DIDELĖ RIZIKA
	LENGVOS	MAŽA RIZIKA	VIDUTINĖ RIZIKA	VIDUTINĖ RIZIKA
		MAŽAI TIKĖTINA	GALIMA	LABAI TIKĖTINA
		ĮVYKIO TIKIMYBĖ		

- **Maža rizika** reiškia, kad apsaugos priemonių imtis nebūtina, o veiklą galima įgyvendinti taip, kaip suplanuota.
- **Vidutinė rizika** reiškia, kad būtina imtis papildomų apsaugos priemonių.
- **Didelė rizika** reiškia, kad vertėtų apsvaistyti veiklos būtinumą. Jei veiklą vis tiek norima vykdyti, svarbu imtis apsaugos priemonių, kad rizika būtų sumažinta bent iki vidutinės. Visa komanda turėtų būti įspėta, kad veikla neturėtų būti pradedama, kol nėra įsitikinta, kad visos apsaugos priemonės yra parengtos.
- **Labai didelė** rizika reiškia, kad veiklos vertėtų visiškai atsisakyti.

Pavyzdys. Jaunimo mainų metu planuojamas baidarių žygis Merkio upe. Galimos pasekmės – sunkios (t. y. galimas skendimas ir mirtis). Įvykio tikimybė – tikėtina (upė vingiuota, srauni, yra išvirtusių medžių, gili upės vaga, kai kurie dalyviai plauks pirmą kartą). Lentelėje matome, kad ši veikla yra didelės rizikos zonoje.

GALIMOS PASEKMĖS	SUNKIOS	VIDUTINĖ RIZIKA	DIDELĖ RIZIKA	LABAI DIDELĖ RIZIKA
	VIDUTINĖS	VIDUTINĖ RIZIKA	VIDUTINĖ RIZIKA	DIDELĖ RIZIKA
	LENGVOS	MAŽA RIZIKA	VIDUTINĖ RIZIKA	VIDUTINĖ RIZIKA
		MAŽAI TIKĖTINA	GALIMA	LABAI TIKĖTINA
ĮVYKIO TIKIMYBĖ				

Šiuo atveju vertėtų apsvarstyti, ar tikrai ši veikla reikalinga, o jei nusprendžiama, kad taip, reikėtų pasirūpinti papildomomis priemonėmis įvykio tikimybei ir pasekmėms sumažinti. Tikimybę sumažinti galime atlikę privalomus saugumą užtikrinančius veiksmus: pravesdami saugumo instruktažą (turime omenyje tikrą instruktažą, o ne tiesiog pasirašymą lapel!), išdalindami gelbėjimosi liemenes, papildomai padidindami lydinčių ir pasiruošusių gelbėti asmenų skaičių, sąmoningai sodindami dalyvius į baidares (labiau patyrę su mažiau patyrusiais). Pasekmes galime sumažinti pasirinkdami ne tokią sudėtingą ir ne tokią gilią upės atkarpą arba kitą upę – Merkio intaką, ramesnę Ūlą, turėdami privalomą pirmosios pagalbos vaistinėlę, pasirinkdami saugesnę transporto priemonę (pavyzdžiui, pripučiamus plaustus, o ne baidares). Pasirūpinus šiomis priemonėmis riziką vertiname dar kartą ir tikėtina, kad gausime vidutinę riziką. Tuomet veikla yra galima, bet vertėtų būti budriems ir jaunimo mainų metu riziką vertinti dar kartą, pagal patikslintą informaciją – jei paaiškėtų, kad kai kurie dalyviai nemoka plaukti, instruktažo metu prastai koncentruoja dėmesį, yra linkę elgtis rizikingai, turimų apsaugos priemonių gali nepakakti. Jūs, kaip veiklos organizatorius galite sustabdyti veiklą dar prieš jai prasidedant arba jau prasidėjus, jei matote, kad rizikos laipsnis pasikeitė, tuomet riziką vertinti iš naujo. Suprantama, kad niekas nenori gadinti linksmybių, kai grupė gerai leidžia laiką, tačiau

jau veiklos pradžioje galima pristatyti specifinę savo rolę – rizikos vertinimą, saugumo užtikrinimą (taip grupė supras, kad didelis susirūpinimas saugumu nėra jūsų asmeninė savybė, bet tiesiog atliekama funkcija) ir nuolatos prisiminti, kad geriau trumpa pertraukėlė nuo veiklos ir įsitikinimas, kad ji saugi, negu gailėjimasis, kad to nepadarėte ir dalyviai nukentėjo.

Dalyvio profilio vertinimas ir grupės sudarymas

Prieš organizuojant išvykstantąją veiklą būtų svarbu sau užduoti šiuos klausimus.

- Kodėl organizuojame šį renginį? Koks mūsų tikslas?
- Kokius jaunuolius norime pakviesti dalyvauti? Ką jie jau žino, moka? Kokios patirties jie turi? Kokie jie yra (aktyvūs, atsargūs ir pan.)?
- Kiek ir kokių resursų turime? Ar jų pakaks?
- Ar gebėsime užtikrinti saugumą, t. y. patys jausimės saugūs tiek, kad kursime saugumą jaunuoliams?

Nuo šių atsakymų priklauso, ar iš viso verta renginį organizuoti.

Kviečiant dalyvius į renginį svarbu:

- apie dalyvius iš anksto žinoti kuo daugiau informacijos, kuri gali jums padėti pasiruošti renginiui. T. y. ne tik dalyvio vardą, amžių ir kontaktus, bet ir sveikatos būklę, specialiuosius poreikius, mitybos ypatumus, ankstesnes patirtis ir pan.;
- įsivertinti, ar pavyks iš tikrųjų atliepti jaunuolių poreikius renginio metu. Mažiau galimybių ar specialiųjų poreikių turinčių jaunuolių įtraukimas į renginį turėtų būti ne formalus ir atsitiktinis, bet realus – prieš tai labai sąmoningai aptartas ir įvertintas;
- kviešti tik tuos jaunuolius, kurie turėtų pakankamai įgūdžių dalyvauti renginyje (pavyzdžiui, į tarptautinius mokymus, kurie vyksta anglų kalba, turi vykti dalyvis, kuris supranta ir kalba angliškai);
- leisti jaunuoliams patiems priimti informuotą ir sąmoningą sprendimą dalyvauti ar nedalyvauti renginyje (neįkalbinėti);

- turėti omenyje, kad kuo labiau heterogeniška dalyvių grupė, tuo daugiau resursų gali prireikti;
- grupėje skirtumai tarp dalyvių turėtų būti tokie, kad vadovai pajėgtų organizuoti mokymosi procesą. Kuo daugiau skirtumų, tuo daugiau laiko teks skirti tarpusavio santykiams suprasti ir aptarinėti.

Keletas praktinių patarimų:

- ✓ Rekomenduojame dalyvių registraciją vykdyti keletu etapų. Pirmajame etape svarbu, kad galimi jūsų renginio dalyviai užpildytų registracijos formą, kurioje pateiktų savo kontaktus, motyvaciją ir kitą informaciją, kuri padėtų jums suprasti dalyvio tinkamumą jūsų planuojamoms veikloms.

Pavyzdžiui, pirminės registracijos anketos klausimai gali būti tokie: vardas; pavardė; gimimo data; miestas, kuriame gyvena; Elektroninis paštas ir telefono numeris; Ar galėsi dalyvauti visą numatytą renginio laiką? Kodėl nori dalyvauti šioje renginyje? Gal gali save trumpai apibūdinti? Ar yra dar kažkas, ką mums svarbu būtų žinoti?

Antrajame etape jau atrinkti dalyviai turėtų užpildyti dalyvio anketą, kur prašoma nurodyti sveikatos būklę, alergijas, maitinimosi įpročius, specialiuosius poreikius, jei tokių yra, kaip atvyks į renginį ir pan. Šią informaciją galima susirinkti ir per individualų ar grupinį informacinį susitikimo renginį su dalyviais.

- ✓ Žinoma, jei renginį organizuoja atviro jaunimo centro komanda, ir į renginį kviečia jaunuolius, kuriuos pažįsta ir su kuriais dirba, atrankos procedūra bus mažiau formali ir galbūt paprastesnė techniškai. Tačiau svarbu, kad ir pažįstamų jaunuolių dalyvavimas būtų aptartas komandoje ir jaunuoliai kviečiami tikslingai. Jei komanda nutaria kažkurio jaunuolio į renginį nekviesti, reikėtų apie tai skaidriai ir aiškiai informuoti jaunuolį, nurodant priežastis, kodėl taip nuspręsta. Pavyzdžiui, „Šį savaitgalį vyksiantis žygis skirtas naujai prisijungusiems jaunuoliams, kurie dar nėra dalyvavę panašioje veikloje, taigi, šiuo atveju tavęs į šią veiklą nekviesame, tačiau gali registruotis į Kalėdų stovyklą, kuri skirta visiems jaunimo centro lankytojams.“

- ✓ Visgi kartais nutinka taip, kad į renginį atrinkti jaunuoliai paskutinę minutę vykti atsisako. Mūsų patirtis rodo, kad ruošiantis renginiui, verta sudaryti neatrinktų, bet laukiančių dalyvių sąrašą, kuriems taip pat būtų suteikiama visa informacija apie renginį. Nemokamų renginių metu net iki 50 proc. jaunuolių (priklausomai nuo jų savarankiškumo, įgūdžių įsipareigoti, santykio su jumis), gali pakeisti nuomonę dėl dalyvavimo. Taigi, ilgesnio informuotų ir laukiančių jaunuolių sąrašo turėjimas dažnai pasiteisina ir leidžia apskritai įgyvendinti veiklą.
- ✓ Pastebėjome, kad praktikoje kartais pasitaiko tokių situacijų, kad jaunimo darbuotojai įkalbinėja jaunuolius dalyvauti renginyje (ypač jei trūksta dalyvių), ne visada iki galo informuoja apie taisykles, ar kitaip stengiasi „privilioti“, kad tik renginys įvyktų. Tokiu atveju atsakomybė už dalyvavimą tarsi iki galo neatiduodama jaunuoliams, taigi ir per renginį jaunuoliai gali nesijausti atsakingi, o elgtis taip, lyg darytų paslaugą („čia jums labiau reikėjo, kad aš dalyvaučiau“, „aš net nenorėjau važiuoti“, „tai aš net nežinojau, kad nebus galima rūkyti“, ir pan.). Taigi, jei jau kviečiate jaunuolius dalyvauti veikloje, jie turi būti maksimaliai apie ją informuoti ir patys priimti sprendimą dalyvauti, taip prisiimdami ir atsakomybę.
- ✓ Dalyvio saugumas per renginį bei pasitenkinimas juo priklauso ir nuo to, ar yra parengta programa pritaikyta pagal jaunuolio gebėjimą dalyvauti bei jo gyvenimišką situaciją konkrečiu momentu. Pavyzdžiui, jei šiuo metu jaunuolis išgyvena emocinę krizę ir intensyviai save žaloja, veikiausiai kviesti jį dalyvauti tarptautiniuose mainuose ar mokymuose apie tvarų vartojimą, prasmės nelabai daug. Akivaizdu, jog jaunuoliui šiuo metu reikalingos kitos paslaugos (psichologo, psichoterapeuto, ar net stacionarios paslaugos ir intensyvi priežiūra), kurių veikiausiai jūs savo renginyje užtikrinti negalėsite. Net jei manote, kad jaunuoliui būtų naudinga truputį prasiblaškyti ir pakeisti aplinką, tikėtina, kad jaunuolis nuo savo emocijų nepabėgs, o nauji žmonės, aplinka, iššūkiai, gali tik dar labiau išbalansuoti jauną žmogų ir paskatinti stresą išveikinti savižala. Žinoma, nėra šventos taisyklės, kad krizes patiriančių jaunuolių į veiklas, kurios reikalauja

daugiau savarankiškumo, kviesti negalima, tačiau svarbu suprasti, kad apie kiekvieną tokį atvejį svarbu žinoti, apsvarstyti komandoje ir atitinkamai skirti daugiau resursų saugumui užtikrinti.

- ✓ Jei planuojate veiklą, kuri skirta savarankiškesniems jaunuoliams, tačiau kviečiate prisijungti ir mažiau galimybių turinčius ar mažiau savarankiškus jaunuolius, turėsite su tuo „padirbėti“. Palikus mažiau galimybių turintį jaunuolį savarankiškai pritapti prie grupės yra rizika, kad jaunuolis „nespės keliauti su grupės dinamika“, grupė jį atstums arba jaunuolis atsiribos pats (negebėdamas įsitraukti ar suprasti turinio), nebūtinai sąmoningai priešinsis ir sabotuos programą. Taigi, norisi skatinti ne tik formaliai įtraukinėti mažiau galimybių turinčius jaunuolius (dėl finansavimo konkursų prioritetų, programų reikalavimų ir pan.), tačiau daryti tą sąmoningai ir įvertinant visas rizikas, programą bei turimus resursus.
- ✓ Skirti daugiau resursų mažiau savarankiškiems, arba labai skirtingų poreikių jaunuoliams, reiškia, kad prireiks daugiau laiko aptarinėti, kas vyksta grupėje, kokie dalyvių vaidmenys, kaip jaučiasi kiekvienas iš jų ir pan. Gali reikėti jaunuolius lydėti ir individualiai (reguliariai perklausti, kaip sekasi, pakonsultuoti, daryti susitarimus, palaikyti emociškai ir pan.), o tam reikės daugiau ugdytojų, taip pat gali prireikti ir asmeninio asistento ar vertėjo.
- ✓ Jei matote, kad dalyvių užsiregistravo mažiau nei planuota, kartais verta renginį atidėti, daryti su mažiau dalyvių arba apskritai atšaukti, nei kviesti dalyvauti bet ką – nes galite pritrūkti laiko pasiruošti įvairioms rizikoms.
- ✓ Jei žinoma, kad jaunuolis serga lėtinėmis ligomis, vartoja specifinius vaistus, yra kažkam alergiškas, turi proto, psichikos ar kitą negalią, serga epilepsija, yra hiperjautrus, kenčia nuo panikos priepuolių ar pan., svarbu dar prieš renginį skirti laiko jam asmeniškai ir pasikalbėjus suprasti, kaip būtų galima jam padėti būklei paūmėjus. Tikėtina, kad jaunuolis žino geriausiai, kas jam padeda.
- ✓ Kartais klausti apie jaunuolio sveikatą gali būti nepatogu ar neaišku,

kaip tą pokalbį pradėti, tačiau visgi svarbu atvirai pasikalbėti apie jo sveikatą, paaiškinti, kodėl jums tai svarbu ir sutarti su kuo šia informacija bus pasidalijama (pavyzdžiui, su stovyklos vadovais), kad ir kiti ugdytojai žinotų ką daryti, būsenai paūmėjus. Jei manote, kad svarbu, jog ir kiti dalyviai apie tai žinotų, kartu su jaunuoliu suplanuokite laiką ir būdą, kaip apie tai informuoti kitus. Pavyzdžiui, jaunuolis negali nešti didesnio nei 5 kg svorio dėl stuburo problemų, o jūs išsiruošėte į kelių dienų patyriminį žygį miške, kur su savimi nešitės visą įrangą, maistą, miegmaišius ir pan. Tuomet, kitiems dalyviams svarbu žinoti, kad vienas jų grupės narys negalės nešti tiek daiktų, kiek jam galbūt reikėtų, vadinasi kiti turės išsidalyti „nenešamą“ svorį. Toks pasidalijimas gali „išlaisvinti“ jaunuolį nuo per didelio jį žalojančio nešulio, leisti skaidriai dalyvauti veikloje be kaltinimų, kad „jis tai nieko neneša“. Tačiau svarbu nepamiršti, kad informacija apie žmogaus sveikatą, emocinę būklę yra jautri, taigi taip ir reikėtų su šia informacija apsieiti: jautriai ir kalbantis su jaunuoliais, užtikrinant, kad ja nebūtų dalijamasi, jei nėra tam priežasties.

- ✓ Patirtis rodo, kad kartais nepilnamečiai jaunuoliai nebūtinai žino savo diagnozę ar kokius vaistus ir dėl ko vartoja. Tokiu atveju svarbu apie tai perklausti jaunuolio artimųjų (tėvų arba globėjų).
- ✓ Jaunuoliams registruojantis į renginį taip pat būtų svarbu išsiaiškinti jų mitybos ypatumus ir jų nenuvertinti, nes jei nebus gerbiami jaunuolio maitinimosi įpročiai, tikėtina, kad jis atsisakys valgyti, prastai jausis, ieškos alternatyvų teikiamam maitinimui. Jei nebus atsižvelgta į alergijas ar taikomą dietą, gali sušlubuoti jaunuolio sveikata. Praktikoje vis dar pasitaiko atvejų, kad vegetarizmas, veganizmas, alergija gliutenui ir kiti mitybos poreikiai tiekėjų sutinkami kaip „nesąmonė ir išsidirbinėjimas“. Taigi, susidūrus su tokiais tiekėjais, labai rekomenduojame arba pasirinkti kitus, arba sutarti, kad jaunuolių specialūs maitinimosi poreikiai bus tikrai atliepti. Tiesa, nereikėtų pasiduoti ir jaunuolių manipuliacijoms, siekui atkreipti grupės dėmesį ar gauti papildomo asmeninio laiko su renginio organizatoriais nuolat jiems pateikiant nevalgomų produktų sąrašus. Mes paprastai mitybos poreikius išsiaiškiname iš anksto ir vadovaujamės taisykle „Jei atvykai į stovyklą

visavalgis, tokį maistą ir gausi. Jei nori, vegetaru gali tapti po stovyklos, bet ne jos metu. “

- ✓ Apie kitus specialiuosius poreikius jaunuolių anketose galima teirautis „ar yra dar kažkas, ką mums reikėtų žinoti? “. Pavyzdžiui, jei dėl jaunuolis paniškai bijo miegoti tame pačiame kambaryje su nepažįstamais žmonėmis, renginio organizatoriams svarbu pagal galimybes sudaryti sąlygas miegoti atskirame kambaryje, o jei tokių galimybių nėra, apie tai jaunuolį informuoti iš anksto, jog jis žinodamas galėtų apsispręsti dalyvauti renginyje ar ne.
- ✓ Išsiaiškinus jaunuolių specialiuosius poreikius, sveikatos, fizinę ar emocinę būklę, svarbu apie tai informuoti komandos narius, kurie ketina su šiais jaunuoliais dirbti (mokymų ar stovyklos vadovus, fasilitatorius ir pan.) ir aptarti galimas rizikas ir galimus reagavimo būdus. Žinojimas ir pasiruošimas įvairioms galimoms situacijoms suteikia tvirtumo ir saugumo jausmą vadovams, leidžia greičiau ir užtikrinčiau reaguoti. Pavyzdžiui, jei grupėje yra jaunuolis, kurį kartais ištinka epilepsijos priepuoliai, žinojimas, kaip elgtis per priepuolį tikrai padės napanikuoti, nepasimesti ir nekelti papildomos įtampos grupėje, o suteikti reikiamą pagalbą.
- ✓ Sudarant grupę, svarbu atsižvelgti į jaunuolių amžių, nes kuo didesnis amžiaus skirtumas, tuo galimai skirtingesni interesai, ir dėl to gali kilti papildomų konfliktų. Jei grupę sudaro ir pilnamečiai, ir nepilnamečiai, svarbu apsvarstyti rūkymo legalumo klausimą (daugiau apie tai skyriuje „Rūkymas, alkoholio vartojimas, narkotikai“).
- ✓ Jei sudaroma keletas skirtingų grupių, svarbu turėti omenyje, kad draugams, giminaičiams, vienu globos namų jaunuoliams ir pan. būti kartu galbūt yra saugiau (ypač pradžioje), tačiau buvimas atskirose grupėse su nepažįstamais žmonėmis, gali būti puiki galimybė kurti naujus ryšius, pamatyti save naujai, neprisirišti prie jau esamų kontaktų. Taip pat galite išvengti išankstinio *grupelių* ir *koalicijų* susidarymo.
- ✓ Jau pažįstamus jaunuolius įtraukus į skirtingas grupes, sumažėja rizika visiems įsivelti į jau „užgyventus“ santykius, kurie nesusiję su

per renginį vykstančiais procesais. Pavyzdžiui, jei žinote, kad tarp jaunuolių, kuriuos planuojate kviesti į renginį, yra ilgai besitęsiantis konfliktas, tai nebūtinai reiškia, kad reikia rinktis tik vieną iš jų, arba būtinai įtraukti juos į skirtingas grupes. Tačiau dalyvavimas atskirai gali būti produktyvesnis, leidžiantis atsikvėpti nuo varginančių santykių. Kita vertus, dalyvavimas kartu ir mokymasis, kaip būti vienoje grupėje ir gerbti vienam kitą net tada, kai sunku sutarti, taip pat labai svarbus. Šiuo atveju prieš priimant sprendimą derėtų atsižvelgti į programos tikslus, tai, ko siekiame su individualiais jaunuoliais, turimus resursus (kiek laiko galėsite skirti kylantiems nesutarimams aptarti) ir pan.

- ✓ Renkant jaunuolių grupę, svarbu nemėginti „išgelbėti pasaulio“ ir į grupę nekviesti daug jaunuolių su skirtingais poreikiais, o atsižvelgti į renginio tikslus ir formatą (pavyzdžiui, įgyvendinti savaitgalio mokymų apie projektų rašymą programą gali būti praktiškai neįmanoma, jei į juos kviesite ir delinkventinio elgesio jaunuolius, ir pabėgėlius (kalbančius tik kurdų kalba), ir kurčiuosius, ir jaunosius lyderius). Pasirinkdami per daug heterogenišką grupę, galite tiesiog nesusi-doroti su kylančiais iššūkiais: labai ribotos galimybės susikalbėti, per trumpas laikas, didelė konfliktų tikimybė ir pan. Tačiau tokioje gru-pėje galima mokytis apie komunikaciją, toleranciją, įvairovę ar pan.

Žmogiškieji resursai

Kaip jau minėta, kviečiant jaunuolius dalyvauti kelių dienų renginyje su nakvyne, svarbu suprasti, jog kuo mažiau savarankiški dalyviai, tuo daugiau resursų reikės jų fiziniam ir emociniam saugumui užtikrinti. Taigi, planuo-jant grupės dydį bei suaugusiųjų ugdytojų skaičių, reikėtų pasirūpinti, jog būtų pakankamai pagalbos, kad būtų linksma ir įdomu, vyktų mokymasis bei būtų užtikrinamas saugumas.

Rekomenduojame, kad su grupe iki 16 asmenų dirbtų mažiausiai 2 ugdy-tojai (gali būti darbuotojas ir savanoris) ir būtų papildomai bent vienas žmogus, kuris esant poreikiui galėtų padėti. Jei grupė didesnė – atitinkamai

didinti ugdytojų skaičių, vadovaujantis logika, kad vienas ugdytojas gali lydėti iki 8 jaunuolių. Rekomendacija, kad su grupe būtų mažiausiai 2 ugdytojai saugumo užtikrinimo aspektu remiasi tuo, kad ištikus netikėtai situacijai (pavyzdžiui, jei jaunuolis susižalotų), vienas iš vadovų galėtų spręsti situaciją, o kitas liktų su grupe ir rūpintųsi jos saugumu. Trečiasis asmuo ypač reikalingas tada, kai reikia pasitarti su kuo nors iš šalies, ištinka didesnės nelaimės ir reikia informuoti tarnybas ir tėvus, arba pavyzdžiui, jei jaunuoliai dėl savo specialiųjų poreikių negali dalyvauti veikloje, tuomet papildomas žmogus gali padėti užtikrinti saugumą ir alternatyvią veiklą negalintiems prisijungti jaunuoliams.

Rekomenduojamas ugdytojų skaičius:

GRUPĖS DYDIS	MINIMALUS UGDYTOJŲ SKAIČIUS
iki 8 jaunuolių	2 nuolatiniai + 1 papildomas pagal poreikį
8–16 jaunuoliai	2 nuolatiniai + 1 papildomas pagal poreikį
17–24 jaunuoliai	3 nuolatiniai + 1 papildomas pagal poreikį
25–32 jaunuoliai	4 nuolatiniai + 1 papildomas pagal poreikį

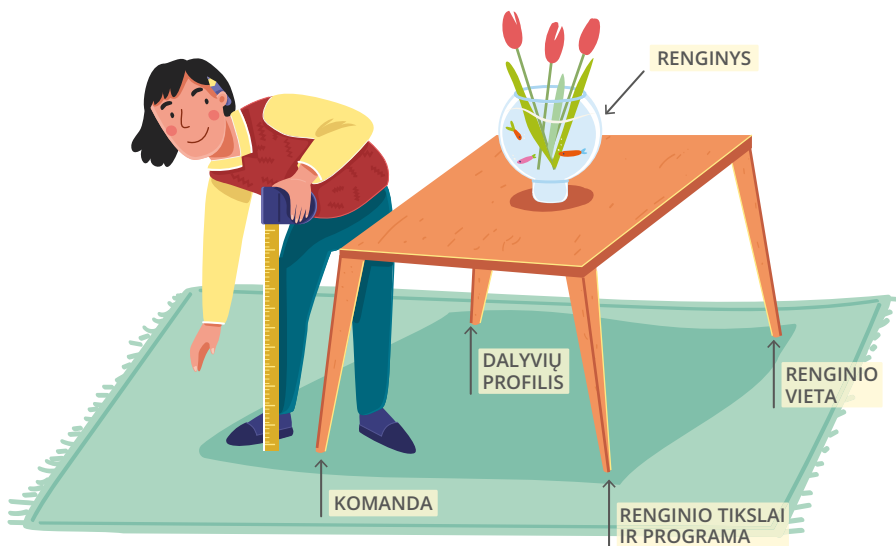
Praktika rodo, kad papildomi asmenys gali būti tiek fiziškai vietoje, tiek budėti nuotoliniu būdu, tačiau jie turi būti viso renginio metu pasiruošę reaguoti ir prireikus skubiai atvykti. Pavyzdžiui, į savaitgalio išvyką su jaunimo centro jaunuoliais išvyksta 2 darbuotojai, tačiau dar vienas kolega yra iš anksto informuotas ir pasirengęs reaguoti ir atvykti, jeigu bus poreikis. Tai reiškia, kad ištikus nelaimei, būtų aišku, kam skambinti ir nereikėtų gaišti laiko skambinant visiems iš eilės, ieškant, kas galėtų padėti. Kolegos atvykimo laikas – satarimo klausimas, tačiau mes rekomenduotume, kad jis neviršytų 30–45 minučių.

Taip pat gana svarbu, kad dirbant su skirtingų lyčių jaunuoliais, būtų išlaikomas lyčių balansas ir darbuotojų komandoje. Taip bus galima užtikrinti saugumą visose patalpose (pavyzdžiui, kad moterims nereikėtų eiti į vaikinų tualetą, prausyklą ir pan.). Atsižvelgiant į tai, jog Lietuvoje didžiąją daugumą

jaunimo darbuotojų ir mokytojų sudaro moterys, susiduriant su vyriškos lyties jaunimo darbuotojų stoka, rekomenduojama į tokias išvykstantąsias veiklas pagal galimybes bandyti įtraukti savanorių vyrų. Jais gali tapti vyresni, jūsų veiklose nebedalyvaujantys, bet ryšį su organizacija išlaikantys jaunuoliai. Labai svarbu prisiminti, kad vis dėlto svarbiausia ne lytis, o kompetencija, todėl jei pasitelkiate savanorių pagalbą, turite juos apmokyti, užtikrinti, kad nebus sukuriamos privilegijos ar hierarchija tarp jaunuolių. Mūsų auksinė taisyklė tokia – „jei savanoris iškilusioje situacijoje nežino kaip elgtis, vadinasi, jo toje situacijoje apskritai neturėjo būti“. Nors savanorių apmokymas – sudėtinga užduotis, tačiau visada verta ją atlikti nuosekliai ir iki galo, taip jūs užsitikrinsite sau bent kelias poilsio minutes ir būsite tikri, kad įvykus nelaimei grupėje neturėsite dar vieno pasimetusio nario, nežinančio, ką daryti.

Programos sudarymas ir vietos parinkimas

Jeigu renginį įsivaizduotume kaip stalą, tai viena iš jo kojų būtų komanda, dirbsianti renginyje, kita – dalyviai ir jų specifiniai poreikiai, o likusios kojos – renginio tikslai, programa ir vieta, kurioje vyks renginys. Nors stalas gali stovėti ir ant trijų kojų, tinkama vieta gali labai palengvinti jūsų darbą, o tinkama programa – padėti greičiau pasiekti ugdomųjų tikslų.



Prieš pradėdamas darbą stalius nusprendžia, kokio ilgio bus gaminamo stalo kojos. Kavos staliukų kojos būna trumpos, valgomojo stalų ilgos. Kokios jos bebūtų, svarbu, kad kojos būtų vienodo ilgio, nes kitaip stalas bus nestabilus ir ant jo padėti daiktai nukris. Panašiai yra ir planuojant renginį: vieta, programa, organizatorių patirtis ir dalyvių profilis yra glaudžiai susiję ir jei suplanuoti neteisingai, realybėje viskas „nuvažiuoja“ į šalį.

Pavyzdžiui, kuo mokymų programa kompleksiškesnė ir dalyviams kelianti daugiau iššūkių, tuo svarbiau, kad fizinė erdvė būtų patogi, o mokymų vadovas būtų pasiruošęs dirbti su dalyvių pasipriešinimu ir galimai kiliančiomis neigiamomis emocijomis (juk mokymas nėra vien tik informacijos teikimas, kurią dalyviai „suvalgo“ smagiai, lyg žiūrėdami *Youtube*. Iš esmės tai – darbas su pasipriešinimu ir nuostatomis).

Jei fizinė vieta kelia nepatogumų ir negalime jų pakeisti (pavyzdžiui, žygio metu pradėjo lyti), dar svarbesnis tampa dalyvių profilis (šiuo atveju – atsparumas sunkumams, ištvermė, gebėjimas save motyvuoti), o programai lūkesčių turėtų būti mažiau (tikėtina, kad lyjant žygio grupė susikonsoliduos į ėjimą, bet ne į diskusijas).

Labai svarbu tinkamai įvertinti, ar „stalo kojos“ tikrai vienodo ilgio ir pripažinti, kad kartais, net jei ir norėtusi, bet mes nesame tobuli ir pasirengę. Pavyzdžiui, jei tarptautinių mokymų turinys gana ambicingas, reikia gerų kalbinių gebėjimų, o jaunuolis jų neturi ir nėra galimybės samdyti vertėją, geriau jaunuoliui pasiūlyti kitą projektą.

Planuojant veiklą svarbu:

- įvertinti, ar visi dalyviai pajėgs joje dalyvauti;
- įsivardinti, kokių fizinių, psichologinių sunkumų kiekvienas dalyvis gali patirti;
- įsivardinti, kokios pagalbos dalyviams gali prireikti;
- numatyti, kurios programos dalys jaunimui gali būti sudėtingiausios, pareikalauti daugiausiai jų pastangų. Šias dalis vykdyti produktyviausiu dienos metu, kol grupė dar nėra pavargusi.

Renkantis vietą svarbu:

- įvertinti, kiek vieta trukdo / padeda siekti suplanuotų tikslų. Pavyzdžiui, jei mes norime, kad dalyviai gerai pažintų vieni kitus, suformuoti komandas, tuomet net ir nemokamai gauta amfiteatrinė savivaldybės salė nebūtų tinkamiausias sprendimas, o jei norime pristatyti projekto naujienas ir apžvelgti metinius rezultatus – neformalus susėdimas ant pievos galimai labiau trukdytų, nei padėtų. Komandos formavimą organizuodami lauke, o projekto rezultatų apžvalgą salėje galime pasiekti daug geresnių rezultatų;
- kokios specifinės rizikos kyla toje vietoje (pavyzdžiui, bitės įgėlimas savivaldybės salėje mažai tikėtinas, nors pievoje – labai realus).

Štai keletas mūsų patarimų.

- ✓ Rinkitės tokią vietą, kurioje yra kaip įmanoma mažiau pašalinių žmonių. Idealu, jei joje yra tik jūsų grupė.
- ✓ Jei toje vietoje, kurioje vyksta jūsų veikla, yra kitų asmenų, kurie su jūsų dalyviais galimai kontaktuoja ilgesnį laiką (pavyzdžiui, virtuvės personalas), informuokite juos apie renginio tikslus, saugumo reikalavimus.
- ✓ Jei įmanoma, rinkitės uždaras teritorijas, į kurias negali patekti pašaliniai žmonės. Pavyzdžiui, nors komandos formavimo veiklas galima atlikti parke, tačiau turite įsivertinti tai, kad dalyviams gali būti nesmagu, kai į juos žiūri praeiviai, taip pat ką darysite, jei kiti parko lankytojai (pavyzdžiui, išgėręs žmogus) pradės kontaktuoti su jūsų grupe.
- ✓ Atokios kaimo turizmo sodybos padeda sutelkti grupės dėmesį į juos pačius, grupėje vykstančius procesus, tuo tarpu veiklos viešbučiuose labiau tinka trumpiems informacinio pobūdžio renginiams.
- ✓ Veiklos organizavimas mieste dažnai sąlygoja dalyvių norą laisvu laiku eiti pasivaikščioti, patyrinti miesto erdvių. Neprižiūrimas dalyvių išėjimas į miestą gali baigtis alkoholio vartojimu, eismo įvykiais, kontaktavimu su žmonėmis už grupės ribų, vėlavimu į programą,

dideliu nuovargiu ir negebėjimu koncentruotis į programą. Renginiams, kuriuose dalyvaus nepilnamečiai asmenys, siūlytume rinktis vietą ne mieste. Pilnamečius informuoti apie šias rizikas, kad jie patys atsakingi už save laisvalaikio metu.

- ✓ Jei renginius organizuojate miesto teritorijoje, dalyviai taip pat gali dažniau kontaktuoti su išorine aplinka (pavyzdžiui, tėvais, draugais) ir mažiau įsitraukti į programą. Nors gali atrodyti priešingai, tačiau dažnai „išoriniai pagalbininkai“ mokymosi procesui padaro daugiau žalos nei naudos, nes dar labiau atitraukia dalyvį nuo asmeninių santykių su kitais grupės nariais ir realios pagalbos iš grupės. Gali pasirodyti keista, tačiau nepilnamečių dalyvių tėvų vizitai dažnai susiję su papildomomis problemomis: apsinuodijimais maistu (nes vaikas nebevalgo tiekiamo maisto ir valgo tėvų atvežtus užkandžius), vagystėmis (nes tėvai atveža brangių daiktų), emocinėmis problemomis (nes atsitraukus nuo veiklos grupėje tampa vis sunkiau užmegzti santykius su kitais grupės nariais tėvams išvykus).
- ✓ Jei teritorijoje yra vandens telkinys, jis turėtų būti aptvertas, pažymėtas arba bent jau grupė turėtų būti apie jį įspėta. Reikėtų užtikrinti, kad dalyviai nesimaudytų telkinyje be priežiūros, nors tokia rizika visada išlieka, ypač jei dalyviai yra linkę laužyti taisykles.
- ✓ Taip pat derėtų įvertinti, kiek vieta yra nutolusi nuo artimiausios parduotuvės. Labai tikėtina, kad dalyviai norės joje apsilankyti. Tokiu atveju patartina kartu su dalyviais suplanuoti išvykas į parduotuvę, juos palydėti.
- ✓ Geriausia rinktis tokią vietą, kurioje yra daug erdvių grupei būti kartu ne programos metu (pavyzdžiui, salė, terasa, lauko paviljonas). Kitu atveju jaunuoliai leis laiką kambariuose.
- ✓ Jei dalyvio profilis specifinis (pavyzdžiui, jaunuoliai, kurie turi didesnę tikimybę būti fiziškai aktyvūs ir nesilaikyti susitarimų), geriausia rinktis neprabangią vietą (pavyzdžiui, jaunimo namus vietoje keturių žvaigždučių viešbučio), kad ką nors sudaužius nuostoliai būtų nedideli ir lengvai atlyginami.

- ✓ Jei vietoje, kurioje vyks veikla, nesate buvę, būtinai ją aplankykite ir neskubėdami ją apžiūrėkite bent kelias savaites prieš renginį. Įvertinkite, kur gali lankytis jūsų dalyviai, kokios galimos rizikos (pavyzdžiui, mums ne kartą yra tekę per išankstinę patikrą teritorijoje užtikti širšių lizdą, kuris buvo pašalintas dar iki renginio). Jei toje vietoje renginį įgyvendinote ir anksčiau, gali užtekti atvykimo iš vakaro prieš renginį (pavyzdžiui, išnešti dūžtančias vazes ir kitus dekoru elementus į sandėliuką).
- ✓ Vieta, kurioje vyksta veikla, turi savo istoriją, todėl siūlytumėm nesi rinkti tokių vietų, kurios siejamos su nepageidaujamu elgesiu arba jose yra detalių, galinčių tokį elgesį paskatinti (pavyzdžiui, sodyba pritaikyta vakarėliams, kurioje įrengtos stacionarios peleninės, o kambariuose vis dar išlikęs rūkalų kvapas).
- ✓ Pasidomėkite, ar toje vietoje yra geras telefono ryšys. Sužinokite, kur yra artimiausia policijos nuovada, gydymo įstaiga ar medicininės pagalbos punktas. Įsitinkinkite, kad vieta yra lengvai pasiekiamą. Pavyzdžiui, prireikus greitosios pagalbos automobilis lengvai jus surastų, o navigacijoje rodomas kelias yra teisingas.

Dalyvių apgyvendinimas

Dalyvių apgyvendinimas yra vienas iš klausimų, kurį paprastai sprendžia organizatorių komanda dar iki renginio. Čia iškyla keletas dilemų:

- ar leisti dalyviams patiems pasirinkti su kuo gyvens, ar išskirstyti juos į kambarius patiems? ar leisime kartu gyventi dviem broliams / sese-rims? dvyniams?
- ar apgyvendinti vaikus ir merginas kartu, ar atskirai?
- ar apgyvendinti pilnamečius ir nepilnamečius dalyvius kartu, ar atskirai?

Tai dileminiai klausimai, į kuriuos nėra vieno teisingo atsakymo, todėl paprastai atsakymą rasti padeda geresnis įsigilinimas į renginio tikslus, dalyvių profilį ir pan. Tarkime, jei dalyviams leisime pasirinkti, su kuo jie

gyvens, labai tikėtina, kad draugų poros / grupės apsigyvens kartu. Tada gali būti sunku užtikrinti dalyvių bendravimą su kitais dalyviais (tarkime, jei siekiame, kad dalyviai iš skirtingų miestų bendrautų tarpusavyje). Pavyzdžiui, natūralu, kad jaunimo mainų metu dalyvių iš vienos šalies gyvenimas kartu sukeltų mažiau sunkumų, tačiau krikščionio ir musulmono gyvenimas tame pačiame kambaryje gali būti įdomus tarpkultūrinis patyrimas, o latvės ir italės dalijimasis tuo pačiu vonios kambariu – puikiu pretekstu išmokti bent keletą žodžių užsienio kalba. Taip pat iškyla klausimų ar verta kartu apgyvendinti jaunesnį ir vyresnį brolius, nes viena vertus norisi sudaryti erdvę jiems bendrauti (programos metu veiklos dažnai vyksta grupėje, bet ne porose), bet tuo pačiu norisi sudaryti galimybę jaunesniam broliui būti labiau savarankišku, o vyresniam – išeiti iš „auklės“ vaidmens ir tiesiog pabūti dalyviu. O ką daryti, jei to pageidauja tėvai, kurie vaikams pasiūlo įsidėti vieną dantų pastos tūbelę, net jei broliai nori gyventi atskirai? :)

Jei tarp dalyvių yra amžiaus skirtumas, vyresnių ir jaunesnių dalyvių apgyvendinimas kartu gali būti konfliktų priežastimi (nes skiriasi interesai, pomėgiai), tačiau tuo pačiu ir galimybe (pavyzdžiui, vyresni prižiūri jaunesnius). Nors yra įvairių variacijų, paprastai rekomenduojama dalyvius kambariuose apgyvendinti taip, kad tarp jų būtų kiek įmanoma mažesnis amžiaus skirtumas.

Nors vaikinai ir merginos paprastai apgyvendinami atskirai, tačiau vertėtų nepamiršti ir LGBT+ jaunuolių, kurie gali patirti diskomfortą gyvendami tos pačios lyties kambariuose. Pateikti konkretų atsakymą, kaip geriausia spręsti šį klausimą sunku, nes dažnai jaunuoliai anketose nenurodo savo seksualinės orientacijos (o jie ir neprivalo to daryti), tačiau vertėtų turėti omenyje, kad kambariuose dalyviai turėtų jaustis patogiai: jei nėra galimybės gyventi po vieną ar du, stengtis, kad gyventų kaip įmanoma mažesniais grupėmis, turėtų galimybę persirengti vonios kambaryje ir pan. Verta pagalvoti, ar yra galimybė jaunuoliams, turintiems išskirtinių poreikių (pavyzdžiui, kurie dėl savo sveikatos būklės turi kelis kartus per naktį keltis į tualetą, kalba per miegus, dėl diabeto leidžiasi insulina) skirti kambarių, kurie geriausiai atitinka jų poreikius. Pavyzdžiui, jei kambaryje nėra tualetu ir jis pasiekiamas tik per bendras patalpas, jaunuolį apgyvendinti arčiausiai durų esančiame kambaryje, kad keliantis ir einant koridoriumi pavyktų nepažadinti kitų dalyvių.

Jei vykdote jaunimo mainų projektą, dažnai apgyvendinimo klausimas yra labai jautrus ir todėl verta aptarti jį su dalyviais per parengiamąjį vizitą¹. Jei veikla ypač ilga (daugiau nei 7 dienos), rekomenduojama dalyvius apgyvendinti ne didesniuose nei dviečiuose / triviečiuose kambariuose.

Nesvarbu, ar jaunuolius apgyvendinate viešbutyje, ar palapinėse, turi būti žinoma, kas kur gyvena. Jei apsistojote viešbutyje, kur yra ir kitų gyventojų, rekomenduojame, kad dalyvių sąrašą su kambarių numeriais turėtų renginio organizatoriai ir mokymų vadovai². Jei apsistojote jaunimo namuose, kur nėra kitų svečių – galbūt yra galimybė ant durų užklijuoti lipdukus su vardais? Patartina net ant palapinių užklijuoti specialias žymas, kad būtų lengviau identifikuoti, kas kur gyvena, ypač jei veikla baigiama sutemus.

Mes vadovaujamės gera praktika, kad mokymų vadovai gyvena atskirai nuo dalyvių. Nors Lietuvoje tai nėra reguliuojama, tačiau paprastai tai padeda išvengti įvairių nesusipratimų, taip pat užtikrinama, kad dalyviai nepasieks informacijos, kuri skirta ne jiems arba nebus priversti klausytis tik organizatoriams aktualių kalbų. Svarbu įvertinti ir tarpkultūrinį kontekstą, pavyzdžiui, mažai tikėtina, kad savo reputacija besirūpinantis jaunimo darbuotojas iš Jungtinės Karalystės net svarstyty variantą gyventi kartu su dalyvių grupe, o ir jums patiems būtų sunku įrodyti, kad seksualinis priekabiavimas už uždarytų durų buvo neįmanomas.

„Raktų politika“ dažnai priklauso nuo vietos, kurioje gyvenate: pavyzdžiui, viešbučiuose paprastai visi kambaryje gyvenantys jaunuoliai gauna po magnetinę kortelę, o jaunimo nakvynės namuose yra vienas raktas visam kambariui. Tokiu atveju jaunuoliai dažnai raktus palieka registratūroje arba

1 Parengiamasis vizitas (PV) – „Erasmus+“ programos finansuojama veikla, kuria siekiama užtikrinti kokybišką veiklą palengvinant administracines procedūras ir joms pasiruošiant, stiprinant pasitikėjimą ir supratimą, užmezgant tvirtus partnerystės ryšius tarp organizacijų ir dalyvių. Jaunimo mainų atveju parengiamasis vizitas turėtų padėti užtikrinti, kad būtų patenkinti specialūs dalyvių poreikiai. Su jaunimu dirbančių asmenų mobilumo veiklos parengiamieji vizitai vykdomi iki veiklos pradžios vienos iš priimančiųjų organizacijų šalyje.

2 Organizatoriais vadiname tuos asmenis, kurie inicijuoja ir organizuoja renginį (pavyzdžiui, pasirašo sutartis su dalyviais, tiekėjais, teikia logistinę pagalbą renginio metu), o mokymų vadovais vadiname tuos asmenis, kurie įgyvendina renginio programą ir veiklas. Mokymų vadovai gali būti savanoriai, dirbti pagal individualios veiklos sutartį, būti nuolatiniai organizacijos darbuotojai.

paskiria, kas bus atsakingas už jo saugojimą. Jei kambariai nėra rakinami, svarbu dalyviams pranešti, kad jie patys atsakingi už savo daiktų apsaugą. Jei rakinami – svarbu sutarti, kad rakinami tik iš išorės. Būtina įsitikinti, kad turite atsarginius raktus nuo visų kambarių arba kitą galimybę patekti į dalyvių kambarius, jei to prireiktų (pavyzdžiui, savęs žalojimo, bandymo nusižudyti, neleistinų medžiagų vartojimo atvejais).

Yra vienas apgyvendinimo aspektas, kuriuo Lietuvoje jaunimo darbuotojai paprastai nesutaria, todėl norime jį aprašyti atskirai: tai – galimybė užėiti vieniems į kitų kambarius. Mes laikomės pozicijos, kad dalyvio kambarys – jo asmeninė erdvė, todėl šioje erdvėje kitų žmonių būti neturėtų. Tai svarbu, nes:

- paprastai, vykdant intensyvias mokymų arba tarpkultūrinių jaunimo mainų veiklas, kambarys – vienintelė vieta, kur dalyvis gali pabūti vienas be grupės. Kai kurie dalyviai yra intravertai, norintys praleisti nors dalį laiko be pokalbių, muzikos ir triukšmo;
- iš savo praktikos pastebime, kad jei renginyje trūksta erdvių, kuriose galima pabūti vienumoje, dalyviai pradeda jų ieškoti už renginio teritorijos;
- nors paprastai kai kurie dalyviai ypač prieštarauja tam, kad laisvalaikis būtų leidžiamas bendroje erdvėje, per savo darbo praktiką mums nepavyko rasti nei vienos veiklos, kuriai būtų reikalinga uždara erdvė (nebent tai būtų veikla, kuriose mes nepageidaujame: rūkymas, nepilnamečių seksas ir pan.). Suprantama, kad jaunuoliai gali norėti privatesnės erdvės nei didelė mokymų salė, todėl vertėtų jos paieškoti, o jei tokios galimybės nėra – turėti vieną kambarį, kuriame niekas negyvena ir į kurį gali ateiti visi;
- buvimas atskiruose kambariuose dažnai susijęs su tam tikrų dalyvių atribojimu. Net jei iš pradžių yra sakoma, kad „visi gali ateiti į mūsų kambarį“, dažnai asmenys turi labai didelį psichologinį barjerą užėiti į kito žmogaus kambarį be pakvietimo ir galiausiai, vakarojimas kambariuose perina į skirstymą „ką kviečiame ir ko ne“;
- net jei pradžioje dalyviai ir sutinka, kad pas juos kambaryje būtų vakarojama, tačiau pakeitus nuomonę jie turi labai mažą galimybę kažką

realiai padaryti. Niekas nenori būti *party - pooper* (angl. vakarėlio gadintoju) ir pasakyti, kad laikas išjungti muziką ir išeiti, nes jis nori miegoti. Tiesą sakant, mūsų praktikoje, retas jaunuolis geba pasakyti „ne“, ypač esant dideliame bendraamžių spaudimui;

- jei dalis jaunuolių nesilaiko taisyklių viešose erdvėse, dalyviai, kurie nori jų laikytis, gali lengvai tą padaryti – jiems pakanka pakeisti aplinką, pavyzdžiui, nueiti į savo kambarį. Jei nesilaikoma taisyklių jaunuolio kambaryje, jis atsiduria sudėtingoje dileminėje situacijoje. Pavyzdžiui, jaunuolių grupė susirinko Marijos ir Agnės kambaryje pasiklausyti muzikos. Po valandos Agnė kitiems papasakojo, kad į mokymus atsivežė porą žolės suktinių. Kitų dalyvių paraginta Agnė ištraukė vieną suktinę ir pradėjo siūsti ją ratu. Visi dalyviai, išskyrus Mariją, rūkė žolę. Marija jautėsi nejaukiai, bet kadangi žolės rūkymas vyko jos kambaryje, ji pradėjo svarstyti, ką daryti: ar eiti į lauką vienai pasivaikščioti, taip pažeidžiant taisyklę neišeiti iš pastato po 22 val., ar būti savo kambaryje ir bandyti užmigti nepaisant kambaryje vykstančių pokalbių ir grojančios muzikos. Kiti dalyviai matydami Marijos sumišimą ir bijodami, kad ji viską papasakos mokymų vadovams, pradėjo ją įkalbinėti bent kartą patraukti žolės...

Kadangi susitarimas neiti vieniems į kitų kambarius Lietuvoje nėra įprastas, paprastai dalyviams reikia detalesnio paaiškinimo, kuo jis gali būti naudingas. Vykdam šį susitarimą labai svarbu, kad būtų alternatyvių erdvių jaunimui susitikti ir bendrauti (įsitikinkite, kad konferencijų salė, valgykla, pirties namelis ir kitos patalpos nėra užrakintos programai pasibaigus), nes socializacijos poreikis – labai svarbus ir dažnai yra vienas ir esminių paauglių lūkesčių.

Dokumentai, kuriais svarbu pasirūpinti prieš prasidedant renginiui

Dažnai užsiminus apie sutartis, pažymas, leidimus ir kitus dokumentus iš jaunimo darbuotojų jaučiamas „pasipriešinimas popierizmui“, nes juk darbe su jaunimu svarbiausia santykiai ir procesai, o ne dokumentai. Su

tuo ginčytis sunku, tačiau siūlome nenumoti ranka į svarbią organizuojamų renginių dokumentinę dalį, kur raštiškai apibrėžiamos atsakomybių ribos, sutariami paslaugos standartai ir įrodomas pasirengimas veiklų vykdymui taip, kaip numato mūsų šalies teisės aktai. Juk viskas gerai, kol gerai, tačiau nutikus nelaimei ar kilus nesutarimams, labai svarbu galėti įrodyti sutartų santykių ir atsakomybių ribas.

Tėvų sutikimai. Jei jūsų planuojamoje veikloje kviečiami dalyvauti nepilnamečiai asmenys, o sutartys su dalyviais ar jų tėvais / globėjais nebus sudaromos, bet kuriuo atveju privalu apie nepilnamečio asmens dalyvavimą veikloje su nakvyne informuoti jaunuolio tėvus / globėjus, kurie turi pateikti raštišką sutikimą, leidžiantį jaunuoliui dalyvauti veikloje. Šame dokumente svarbu tėvus informuoti apie renginio tikslus, laiką, programą, atsakingus asmenis ir jų kontaktus, taisykles ir atsakomybes ir kartu gauti tėvų / globėjų kontaktus. Labai siūlome į šį dokumentą nepažiūrėti pro pirštus ir be tokio dokumento (jei neturite kitokios formos tėvų įgaliojimo) nepriimti jaunuolių dalyvauti veikloje, nes tai – dokumentas apibrėžiantis jūsų atsakomybių ribas tuo laikotarpiu, kuomet nepilnamečiai yra jūsų prižiūrimi. Darbo atvirame jaunimo centre praktika rodo ir tai, kad tėvų sutikimai – ir vienas iš būdų užmegzti ryšį su jaunuolių tėvais: prieš kiekvieną veiklą perskambinant, susipažįstant ir papildomai atsakant į tėvų klausimus. Be abejo skaidrumo vardan svarbu jaunuolius informuoti, jog su jų artimaisiais prieš renginį bus susisiekiama. Per mūsų praktiką yra pasitaikę, kad jaunuoliai atneša jų pačių ar draugų pasirašytus sutikimus, taigi paskambinimas tėvams / globėjams – itin svarbus žingsnis.

Sutartys. Dauguma renginių jaunimui yra finansuojami iš įvairių projektų, programų, savivaldybių biudžetų ar nuosavų lėšų, taigi sudaryti dalyvavimo renginyje sutartis yra gana įprasta ir sveikintina praktika. Sudaryti dalyvių sutartį yra svarbu dėl to, kad joje dažniausiai yra apibrėžiamos sąlygos ir aplinkybės bei šalių atsakomybės / įsipareigojimai renginio metu bei apsikeičiama svarbia kontaktine informacija. Paprastai sutartyse organizatorius informuoja apie renginį, jo tikslus, pradžią bei pabaigą, vietą, iš kur išvykstama, kada planuojama grįžti, savo kontaktus. O jaunuoliai ar jo tėvai suteikia informaciją apie jaunuolių specialiuosius poreikius, sveikatos būklę, vartojamus vaistus, alergijas, ar kitą svarbią informaciją. Sutartis

su nepilnamečio dalyvio tėvais ar globėjais gali būti kaip sutikimas leisti nepilnamečiui dalyvauti veikloje. Apsprendžiamas jaunuolių atvaizdo naudojimo klausimas.

Daiktų sąrašas. Prieš renginį prasminga su jaunuoliais pasidalinti „naujingų daiktų sąrašu“, nes ne visi jaunuoliai yra dalyvavę panašioje veikloje ir žino kokių daiktų gali prireikti. Jei tokio sąrašo neturite, galite sudaryti jį kartu su jaunuoliais ir vėliau per kiekvieną renginį papildyti. Šis sąrašas gali pasitarnauti ir kaip priminimas, kokių daiktų rekomenduojama neimti ir kokie daiktai yra draudžiami.

Neteistumo pažyma. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas draudžia žmonėms, pripažintiems kaltais už nusikalstamas veikas vaiko seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, pavyzdžiui, už seksualinę prievartą, vaiko išnaudojimą pornografijai, jo pirkimą arba pardavimą, dirbti su vaikais. Jiems uždrausta dirbti darbą ar savanoriauti vaikų socialinėse, švietimo ir sporto, sveikatos priežiūros paslaugas vaikams teikiančiose įstaigose, įmonėse ir organizacijose. Taigi, prieš sudarant darbo, individualios veiklos, savanorystės ar pan. sutartis dėl paslaugų teikimo nepilnamečiams, būtina, jog asmenys pristatytų pažymą dėl įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registro duomenų apie fizinį asmenį. Užsakyti pažymą galima [čia](#).

Pirmosios pagalbos teikimo pažymėjimas. Visi darbuotojai privalo turėti galiojančius pirmosios pagalbos teikimo pažymėjimus. Pirmosios pagalbos mokymo kursai yra privalomi pagal Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. sausio 28 d. įsakymą Nr. V-69 ([Žin., 2008, Nr. 14-490](#)). Taip pat organizatoriai privalo turėti pirmosios medicininės pagalbos priemonių rinkinį, kuris būtų visiems žinomoje ir prieinamoje vietoje.

Sveikatos knygelės. Organizuojant renginį su nakvyne, visi darbuotojai turi būti pasitikrinę sveikatą ir turėti sveikatos knygeles (ar jų kopijas).

Higienos įgūdžių pažymėjimas. Organizuojant poilsio stovyklą vaikams, darbuotojai turėtų būti išklause ir turėti higienos įgūdžių pažymėjimus. Taip pat jei veikloje bus gaminamas / dalijamas maistas, darbuotojai turėtų turėti pažymėjimą, kad išklause higienos kursus, skirtus netiesioginiam darbui su maistu.

Tėvų sutikimas išvykti į užsienį. Visiems jaunuoliams, kurie vyksta į užsienį: 1) vieni arba 2) su suaugusiaisiais, kurie nėra jų teisėti globėjai be savo pačių galiojančio paso arba asmens tapatybės kortelės, gali prireikti papildomo (oficialaus) jų tėvų arba teisėto globėjo (-ų) pasirašyto dokumento, kuriuo jiems leidžiama vykti į užsienį. ES taisyklių šiuo klausimu nėra, kiekviena ES šalis pati nusprendžia, ar reikia reikalauti, kad vaikas turėtų oficialų tėvų arba globėjų leidimą. Svarbu susipažinti su tikslėmis taisyklėmis šalyse, į kurias arba iš kurių vykstama. Atkreipkite dėmesį, kad net jei kuri nors šalis leidžia nepilnamečiams išvažiuoti iš jų teritorijos arba įvažiuoti į ją be oficialaus leidimo, jiems gali reikėti jį parodyti kitose šalyse, per kurias jie važiuoja. Kadangi kiekvienos šalies taisyklės gali pasikeisti be išankstinio įspėjimo, vertėtų pasiteirauti informacijos iš pačių valdžios institucijų arba atitinkamų *ambasadų ar konsulatų*.

Draudimas. Vykstant į užsienį, labai svarbu nepamiršti užsisakyti Europos sveikatos draudimo kortelę. *Europos sveikatos draudimo kortelė (ESDK)* yra dokumentas, patvirtinantis privalomuoju sveikatos draudimu apdrausto asmens teisę gauti iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo apmokamas būtinosios medicinos pagalbos paslaugas laikino buvimo Europos Sąjungos, Europos ekonominės erdvės šalyse, Šveicarijoje ir Jungtinėje Karalystėje metu. ESDK išduoda teritorinės ligonių kasos asmenims apdraustiems privalomuoju sveikatos draudimu Lietuvos Respublikoje.

Taip pat, įvertinus rizikas, kartais verta papildomai apdrausti renginio dalyvius. Draudimu gali pasirūpinti arba veiklų organizatorius (jei turi pakankamai resursų), arba patys dalyviai.

Atmintinės apie saugų elgesį (galima pridėti prie taisyklių arba sutarties). Svarbu, jog visi būtų išklause ir pasirašę saugaus elgesio instruktažą.

Kiti dokumentai. Pasirūpinkite, kad turite renginio programą, saugos ir sveikatos instruktažų registravimo žurnalą, renginio nuostatus.

Per renginį

Dalyvių atvykimas į renginį, pažintis su tėvais

- Jei dalyviai nepilnamečiai ir juos į renginį atveža tėvai, kvietime patartina nurodyti, kuriame laiko intervale tikėtės sulaukti dalyvių. Tai naudinga dėl kelių priežasčių: 1) išvengsite vėlavimo ir dėl to kylančių problemų, tokių kaip nedalyvavimas susipažinime, pristatant taisykles ir pan.; 2) kartais tėvai atveža jaunuolius per anksti, kai jūs dar rūpinatės renginio logistiniais aspektais ir negalite dirbti tiesiogiai su jaunimu bei užtikrinti jaunuolių saugumo. Svarbu, kad tėvai žinotų, kad anksčiau atvykusio dalyvio nepriimsite, o jei jie ir paliks jį laukti „ant suolo“, vis dar bus patys už jį atsakingi. Tačiau tai bet kokių atvejų nepalengvina jūsų darbo: juk jums vis tiek svarbu su jaunuoliu užmegzti kontaktą, todėl tikėtina, kad pertrauksite pasiruošimo darbus ir pakalbinsite jaunuolį. Savo praktikoje dažnai tokius jaunuolius įtraukiame į pasirengimo renginiui darbus (pavyzdžiui, paprašome padėti pernešti kėdes). Nors ši veikla nėra pati maloniausia, bet jaunuoliai paprastai sutinka, nes jiems vis tiek taip įdomiau, nei sėdėti ir laukti, o jūs galite veiklos metu bendrauti su jaunuoliu, geriau jį pažinti (o dažnai ir pastebėti pirmuosius apleistumo, mažo tėvų dėmesingumo ženklus), bei jauną žmogų nuolat turėti regėjimo lauke, kad galėtumėte žinoti, ką jis veikia.
- Nors dažnai būna taip, kad atvežę į mokymus tėvai savo vaikus išlaidina automobilio stovėjimo aikštelėje, o jaunimo darbuotojui tiesiog pamoja ranka iš automobilio, tačiau jei tik galite, būtinai prisistatykite ir susipažinkite, pakvieskite juos užėiti į vidų, apžiūrėti renginio vietą, papasakokite apie programą, pasiteiraukite, ar yra kažkas, ką jums reikėtų žinoti apie jų vaiką. Geriausia tai daryti dalyvaujant jaunuoliui tam, kad jaunam žmogui būtų aišku, kad jūs neturite slaptų susitarimų su tėvais, o kartais toks bendravimas net padės pamatyti tėvų ir vaikų tarpusavio santykius (pavyzdžiui, kad vaikas nuolat pataiso tėvus, kurie pasako kažką neteisingai, pamiršta informaciją

apie jį arba priešingai – perdėtą tėvų rūpestingumą ir globą, kurios paauglys visiškai nenori). Net ir penkių minučių pokalbis dalyvaujant vaikui ir tėvams gali būti aukso vertės, nes jūs suprasite, ko jaunuoliui santykiuose trūksta, o ką jis vertina santykiuose su suaugusiu žmogumi (pavyzdžiui, penkiolikos metų jaunuoliui, kuriam mama vis dar šluosto nosį, o jis ją stabdo, mokymuose duosite daugiau asmeninės erdvės ir stengsitės ne globoti, o skatinti savimi pasirūpinti).

- Pažintis su tėvais naudinga, jei jaunuolis skųstųsi renginio sąlygomis (pavyzdžiui, kieta lova, nedraugiškais vadovais ir pan.), nes tėvai, net ir greituoju būdu susipažinę su jumis asmeniškai ir pamatę jaunuolio apgyvendinimo sąlygas, objektyviau vertins jaunuolio žodžius: juk patys bus matę kambarį, kuriame gyvena jaunuolis, todėl žinos tikrąjį „lovos kietumą“ ir sugebės atpažinti, kad už skundų slypi emocinis komponentas (pavyzdžiui, ne tai, kad visi nedraugiški, bet jam nepavyksta susirasti draugų).
- Paprastai žmonės, kurie pažįsta vienas kitą asmeniškai, kilus nesutarimams, pirma linkę spręsti konfliktus žodžiu, o ne raštu. Pavyzdžiui, dalyviui žaidžiant futbolą ir pasitempus koją labiau tikėtina, kad tėvai, kurie jus pažįsta asmeniškai, paskambins jums paklausti, kas nutiko, kokios buvo įvykio aplinkybės, nei rašys oficialų raštą organizacijai, prašydami tirti įvykio aplinkybes. Asmeniniai santykiai tikrai neturėtų tapti pretekstu netirti ir nesiaiškinti įvykių, susijusių su jaunimo sveikata, tačiau jų dėka didžioji dalis įvykių išsiaiškinami daug greičiau, empatiškai, bandant suprasti visas puses, o ne eskaluoiant konfliktą.
- Kartais pažintis su tėvais gali atskleisti ir kitą, jums nematomą dalyvio gyvenimo pusę. Nemalonai bendraujanti motina, alkoholio kvapu atsiduodantis tėvas arba dalyvį atvežęs vyresnysis brolis, kuris labai daug keikiasi, gali suteikti daug neverbalinės informacijos apie jauno žmogaus, su kuriuo dirbate, socialinį kontekstą. Tai gali keisti jūsų darbo su jaunuoliu strategiją (pavyzdžiui, nuo ambicingų ugdomųjų tikslų, galite pereiti prie Maslow piramidėje žemiau esančių poreikių – galbūt užtenka to, kad jaunuolis mezga socialinius santykius, kuriuose nesmurtaujama, nesikeikia, yra saugus ir susiranda draugų).

Taip pat gali būti, kad jūs pradėsite rinkti detalesnę informaciją apie jaunuolį ir šeimą tam, kad galėtumėte efektyviausiai jam padėti (ar gali būti, kad tėvas girtauja, ar mama pakankamai rūpinasi vaiku?).

- Gaila pripažinti, bet yra tėvų, kurie pasirašo sutartį jos iki galo neperskaitę. Dažnai būna taip, kad vaikas pats užpildo informaciją apie save, o tėvai tik pasirašo. Pokalbis su tėvais – galimybė sutartį aptarti ir ją papildyti (pavyzdžiui, mūsų praktikoje labai dažnai tėvai žodžiu patikslina informaciją apie vaiko sveikatos būklę, vaistus, kuriuos vaikas įsidėjo su savimi, maisto produktus ir pan.). Būna ir tokių situacijų, kai peržiūrėję sutartį pamatote, kad telefono numeryje trūksta vieno skaičiaus, nėra parašo ir pan., todėl dar neišvykus tėvams jūs dar galite patikslinti informaciją. Nepaisant noro tėvus apklausti ir sutvarkyti dokumentus tinkamai, atsiminkite, kad šios kelios minutės bendravimo su tėvais tuo pačiu ir sudaro įspūdį apie jūsų renginį ir organizaciją, todėl galite ir pajuokauti, truputį papasakoti apie savo patirtį darbe su jaunimu, renginio tikslus.
- Mes paprastai pokalbio su tėvais pabaigoje tylesniu balsu paklausiamo: „Ar yra dar kas nors, ką aš turėčiau žinoti apie jūsų vaiką?“. Paprastai atsakymas būna „ne“, tačiau yra buvę ir tokių situacijų, kai tėvai pasako tai, ko sutartyje nenorėjo įrašyti dėl visuomenėje esančios stigmatos: vaiko psichikos ligų, epilepsijos, buvusių bandymų nusižudyti, patiriamų panikos atakų, vaiko vis dar išgyvenamo gedulo po artimojo mirties ir pan. Sužinoję šią informaciją jūs galite dar efektyviau dirbti su jaunuoliu, nes galėsite geriau įvertinti jo situaciją.
- Pokalbyje su tėvais nepamirškite jauno žmogaus. Turi būti jausmas, kad pokalbyje dalyvaujate trise, o ne dviese su vaiko tėčiu / mama kalbatės apie jaunuolį. Paprastai geriausia nekalbėti apie jaunuolį trečiuoju asmeniu, klausimus užduoti jam pačiam, o tėvams leisti patikslinti atsakymus.
- Jei renginyje dirba daug žmonių (pavyzdžiui, stovykloje), geriausia tėvus iš karto įspėti, kuriuo laiku patogiausia skambinti ir su kuriuo asmeniu bendrauti. Taip išvengsite bereikalingo laukimo nebūssite užklupti netikėtai. Mūsų praktikoje yra buvę ir komiškų situacijų, kai

pirmą stovyklą, kurioje yra daugiau nei 60 vaikų, dieną paskambinusi mama teiravosi, kaip laikosi jos dukra Agnė. Netikėtai užklyptas vadovas mamai papasakojo ne apie tą Agnę, nes populiaraus vardo savininkė turėjo bendravardę. Visada pasitikslinkite, apie kurį dalyvį kalbate, o jei tiesiog jo neprisimenate, galite ir truputį pajuokauti („Atleiskite, bet nepamenu jūsų dukros. Tai gali reikšti, du dalykus: arba kad man Alzheimeris, arba kad jai viskas gerai ir ji neiškrenta iš bendro stovyklos konteksto, kaip ir kiti vaikai įsitraukia į veiklas. Ar tikų, jei perskambinčiau jums po valandos, patikslinęs informaciją apie jūsų dukrą?“).



Pagalba dalyviams susipažįstant

- Yra gajus mitas, kad jaunus žmones užtenka „suleisti į vieną patalpą“ ir jie savaime susipažįsta ir sugalvoja, ką veikti. Tiesa tokia, kad jauni žmonės, kaip ir suaugusieji, patiria stresą, būdami tarp daug nepažįstamų žmonių. Tiesiog vieni patiria lengvą stresą, skatinantį bendrauti ir susipažinti, o kiti – paralyžiuojantį, kai norisi tapti nematomu. Galite palengvinti tokią jaunuolių būseną, įvardindami emocijas ir normalizuodami tai, kas su jais vyksta. Pavyzdžiui, „gali būti, kad

nedrąsu būti tarp daug nepažįstamų žmonių, nedrąsu kalbėti, tačiau tai – natūralus jausmas. Mokymų pradžioje mes pažaisime keletą susipažinimo žaidimų, kad išdrąsėtumėte ir būtų jaučiau.“ Taip pat paprastai padeda paaiškinimas, kodėl verta susipažinti su kitais ir išsakyti savo nuomonę.

- Jei jaunuoliai mokymuose / stovykloje ar kitokio formato renginyje dalyvauja pirmą kartą, paprastai pradžioje jie patiria didesnę nerimą nei kiti. Jiems saugiau padeda jaustis aiški renginio programa, tvarka. Skirkite laiko mokymų pradžioje truputį papasakoti apie save (pavyzdžiui, kodėl jūs vedate šiuos mokymus), apie aplinką, kurioje vyksta mokymai (pavyzdžiui, kur rasti tualetą, gyvenamuosius kambarius, kur vyks arbatos pertraukos ir t. t.), pristatykite renginio programą ir taisykles. Patartina programą pakabinti ant sienos, kad dalyviai galėtų laisvai prie jos prieiti, pasižiūrėti. Jei renginys vyksta keliose erdvėse, tuomet programą verta pakabinti visose renginio erdvėse (pavyzdžiui, valgykloje, ant skelbimų lentos, mokymų salėje) bei turėti internete nuolat atnaujinamą versiją.
- Pradžioje paprašykite dalyvių prisistatyti (pavyzdžiui, pasakyti savo vardą, šios dienos nuotaiką, kokį nors įdomų faktą apie save). Atkreipkite dėmesį, kad šią dalį labai svarbu atlikti ne mechaniškai, o nuoširdžiai. Jūsų nuoširdus bandymas išmokti dalyvių vardus, domėjimasis jais – puikus pavyzdys jaunimui, ko yra tikimasi ir iš jų: dėmesingumo vienas kitam, pagarbos, bandymo įžvelgti kitų žmonių unikalumą ir pan. Aišku, jei dalyvių daug (pavyzdžiui, daugiau nei 30), neįmanoma įsiminti visų vardų, tuomet susipažinimą organizuokite mažesnėmis grupelėmis (pavyzdžiui, po 10 asmenų). Tai sukuria pirmąjį dalyvių saugumą ir palengvina jūsų darbą (pavyzdžiui, dalyviai jausis drąsesni pasisakyti, lengviau įsitrauks į diskusijas, o kuriam nors dalyviui nepasirodžius programoje, kiti jo pasiges).
- Atkreipkite dėmesį, kad susipažinimo metu dalyviai jaudinasi, o asmenys patiriantys stresą, gali elgtis labai skirtingai: vieni gali labai greitai

kalbėti, kiti gali bandyti kalbėti kaip įmanoma mažiau (pavyzdžiui, „Aš Jonas iš Kauno, jaučiuosi gerai“), dar kiti – kalbėti labai daug, išsiplėsti. Jūsų užduotis – sukurti saugumo ir pagarbos jausmą. Tai galite padaryti apibendrindami dalyvių pasisakymus, užduodami papildomų klausimų, tačiau venkite tokių klausimų, kurie būtų sudėtingi dalyviams ir pastatytų juos į nepatogią padėtį. Pavyzdžiui, mes puikiai suprantame, kad „gerai“ nėra jausmas, tačiau patikslinti Jono savijautą pačioje mokymų pradžioje gali būti per didelė konfrontacija, užkirsianti kelią jam pasisakyti ateityje, todėl verčiau paklausti, ar anksti teko keltis, kad atvyktų į mokymus.

- Turėkite omenyje, kad jau renginio pradžioje dalyviai nesąmoningai tikrina vieni kitus, „skenuoja“ aplinką, ieško panašių į save. Tuo metu formuojasi bendra grupės kultūra ir normos (pavyzdžiui, kas juokinga ir kas ne, koks darbo tempas, kiek dėmesio skiriama individualiems narių poreikiams, kiek galima nukrypti nuo temos ir pan.). Jūsų reakcijos labai svarbios, nes paprastai dalyviai stebi, kaip reaguojate jūs. Pavyzdžiui, jei jūs kartais pajuokaujate, bendraujate atvirai, pripažįstate savo klaidas, paprastai dalyviai supranta, kad galima būti atviriems, o klaidos grupėje yra priimamos ir galima iš jų mokytis.

Emocinis saugumas.

Grupės dinamika ilgalaikio proceso metu

Tiek emocinio, tiek fizinio saugumo užtikrinimas per renginį – su grupe dirbančių ugdytojų atsakomybė. Su šia atsakomybe išbūti šiek tiek lengviau, jei ugdytojai išmano ir supranta, kokius procesus išgyvena besimokanti grupė, atpažįsta grupės raidos stadijas ir supranta, kokį vaidmenį ir kada ugdytojai turėtų prisiimti. Grupės dinamikos supratimas įgalina lengviau išbūti temas, kurias pažadina grupės procesas. Nuosekliai apie grupės procesus bei darbą su jaunuolių grupėmis galima rasti metodiniame leidinyje „*Darbo su jaunimo grupėmis vadovas*“, o čia mes trumpai pasidalinsime grupės raidos fazėmis, bei rizikomis, į kurias svarbu atkreipti dėmesį.

- Iš pradžių jaunuoliai gali nesijausti saugūs, būti gana mandagūs vieni su kitais, bandyti pasirodyti „geresniais“. Kaip jau išsamiai aprašėme anksčiau, pačioje pradžioje ugdytojų vaidmuo – padėti jaunuoliams susipažinti.

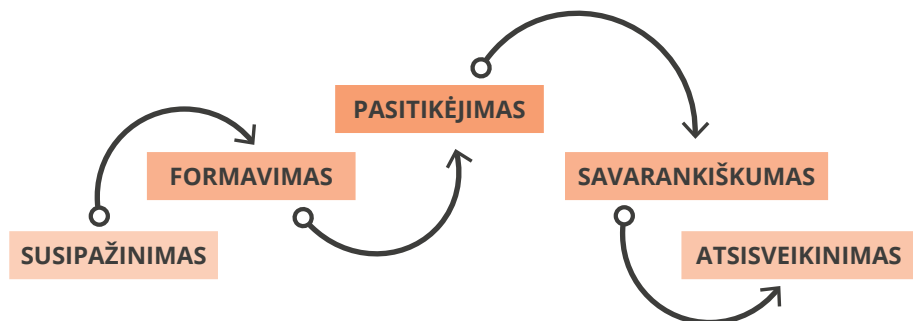
- Susipažinus nerimas šiek tiek sumažėja ir grupė keliauja į formavimosi stadiją. Šioje stadijoje natūraliai kyla nesutarimų, nes dalyviai vis drąsiau pradeda reikšti savo nuomonę, pradeda nesutikti su kitų pasisakymais ar veiksmais, bando rasti savo vietą ir vaidmenį grupėje, gali kilti konfliktų. Šie konfliktai retai įgauna fizinę išraišką, tačiau grupėje randasi vis daugiau „aktyvių dalyvių“ ir „tylenių“. Šioje fazėje svarbu dar kartą prisiminti susitarimus, aptarti, kaip priimami sprendimai, paaiškinti vadovų vaidmenį. Taip pat svarbu padėti įsitraukti tiems, kuriems įsitraukti sunkiau, pastebėti tylinčius ir juos taip pat paskatinti dalyvauti.

- Grupei pasiekus stadiją, kai saugumas ir vaidmenys nebekelia iššūkių, jos nariai noriai juokauja, reaguoja vieni į kitus, bendrauja ir tiesiog tarpsta santykiuose ir buvime. Esant gana aukštam pasitikėjimo ir atvirumo lygiui, dažnai iškyla jautrios asmeninės temos bei patyrimai. Taigi, svarbu padėti jaunuoliams su tomis temomis būti ir tvarkytis. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad tokia šioje fazėje grupė gali šiek tiek pervertinti savo jėgas ir norėti imtis per daug rizikingų dalykų, todėl svarbu vertinti riziką ir jai esant per didelę – stabdyti kai kurias veiklas. Pavyzdžiui, per patyriminį žygį, jaunuoliai įveikia keletą didesnių skardžių ir pagauti azarto nori įveikti skardį, kuriuo pereiti be specialios įrangos per daug pavojinga. Šioje situacijoje vadovai turėtų įsikišti ir sustabdyti grupę, pasiūlyti alternatyvų saugų maršrutą.

- Savarankiškumo fazės metu grupės nariai veikia kartu, tačiau įgauna savarankiškumo ir kaip individai, ir kaip grupė, noriai prisiima atsakomybę. Vadovui šiuo atveju svarbu grupei leisti daryti tiek, kiek ji gali padaryti pati savarankiškai. Pavyzdžiui, anksčiau pateiktoje situacijoje su neįveikiamu skardžiu vadovai turėtų įsikišti ir pasiūlyti kartu įvertinti riziką, savo pasirengimą.

- Galiausiai ateina laikas atsisveikinti, todėl kartais grupės nariai tampa irzlūs, juos apima nuobodulys, liūdesys, nenoras imtis kažko naujo. Svarbu su jaunimu kalbėti apie artėjančią renginio pabaigą ir padėti jaunuoliams ją išgyventi, normalizuoti kylančius jausmus. Kai kuriems jaunuoliams

išsiskyrimas gali būti sudėtingas emociškai, kažkas gali norėti išvykti anksčiau, kad galėtų išvengti sunkių jausmų. Net jei pabaiga gali atrodyti nelengva, o patys organizatoriai jau nori vykti namo, svarbu turėti omenyje, kad renginys baigiasi tik tada, kai paskutinis dalyvis išvyksta ar saugiai pasiekia vietą, kuri numatyta renginio dalyvio sutartyje kaip renginio pabaigos vieta.



Tokią kelionę dažnai išgyvena visos grupės nepriklausomai nuo renginio formato (jaunimo mainai, stovykla, mokymai ir t. t.), tačiau gali būti ir išimčių. Mums teko dirbti su jaunuoliais, kurie turi labai mažai dalyvavimo grupėse patirties, stokoja socialinių įgūdžių ar savarankiškumo ir nebūtinai „spėja“ su tokia natūralia grupės eiga. Kai kurie jaunuoliai gali iškristi arba būti atriboti pačios grupės iniciatyva skirtinguose jos raidos etapuose. Šiems jaunuoliams dažnai reikia skirti daugiau dėmesio ne tik pradžioje, bet visose grupės vystymosi fazėse, ypač pabaigoje.

Pavyzdys. Stovykloje vyksta susipažinimo veikla. Kiekvienas dalyvis turi nupiešti savo herbą ir pasakoti apie save. Grupėje dalyvauja labai apleistas jaunuolis, kuris jaučiasi taip nesaugiai, kad net negali sėdėti kartu rate, ką jau kalbėti apie piešimą ar kalbėjimą apie save. Jis sėdi atokiau nuo grupės kampe ir naršo telefone. Tokiu atveju, svarbu jaunuolio per daug nespausti, tačiau vis tiek kviesti dalyvauti programoje. Pavyzdžiui, pakviesti prisijungti į ratą ir bent jau pasakyti savo vardą, leisti suprasti, kad jis yra svarbi grupės dalis ir mums rūpi jo dalyvavimas. Renginio metu svarbu rasti progų su jaunuoliu kalbėtis individualiai ir stiprinti jį savo būdu ir tempu įsitraukti į programą. Tai svarbu dar ir dėl to, kad grupei perėjus į formavimosi, ar pasitikėjimo fazę, į grupę įsiliėti gali tapti ypač sunku.

Tačiau kaip atpažinti tuos, kuriems reikia daugiau palydėjimo ir palaikymo per renginį? Iš ko galima suprasti, jog kažkas jaučiasi nesaugiai? Kaip elgtis situacijose, kai įvyksta konfliktai, vagystės, randasi patyčios? Kaip užkirsti kelią agresyviai elgesiui? Atsakyti į šiuos klausimus nėra labai paprasta, tačiau svarbu – stebėti, bandyti suprasti, kas vyksta, ir reaguoti.

- Ženkliai, kurie gali rodyti asmeninį jaunuolių nesaugumą ir įtampą: nekalbėjimas, ignoravimas, vangumas, akyse besikaupiančios ašaros, telefono nuolatinis „skrolinimas“, sukryžiuotos rankos, slėpimasis po striuke / kepure / kapišonu, bandymai atsisėsti už rato / į kampa, nevaldomas juokas, nervingas plepėjimas, kitų žeminimas, priešinimasis programai, agresyvus elgesys ar kalbėjimas kalbant mokymų vadovui ir pan.
- Įtampą ir nesaugumą grupėje gali padėti atpažinti tai, kad jaunimui baisu kalbėti ir yra daug „nepatogios“ tylos, arba atvirkščiai – tylos beveik nėra, skamba daug nevaldomo juoko (taip išveikinėjama įtampa); dalyvių šnabždėjimas vienas kitam į ausį; juokeliai ir pašaipūs susižvalgymai kažkam ėmus kalbėti; ne visiems suprantami tarpusavio pajuokavimai (angl. *inside jokes*); pritarimas viskam, kas yra sakoma arba atvirkščiai – priešinimas viskam, kas siūloma; jaučiama pasyvi agresija; kalbėjimas vardan kalbėjimo ir temų nukreipinėjimas; šurmulyš ir nuolatinis „krutėjimas“; neįtikėjimas būti visiems kartu; užuominų mėtymas, tačiau nenoras paaiškinti apie ką kalbama ir kt.
- Atpažinus, jog buvimas grupėje nėra patogus ir dalyviai nesijaučia saugūs, svarbu ne tik laikytis suplanuotos programos, tačiau reaguoti į tai, ką pastebime ir jaučiame, įvardyti garsiai, prašyti grupės narių, kad jie pasidalytų savo jausmais, nerimu, pastebėjimais ir pan. Pavyzdžiui: „Matau, kad kaskart kai pradedu kalbėti, jūs pradedate tarpusavyje šnabždėtis. Dėl to jaučiuosi nejaukiai. Jei tai apie ką kalbatės, susiję su manimi ar kitais grupės nariais, gal galite apie tai pasidalyti su visais? Kitaip man kyla fantazijos, kad mus apkalbate ir dėl to dalyvauti ir kalbėti yra sunku“. Arba „Šiandien mūsų grupėje jaučiu didelę įtampą, ir atrodo, kad orą galima peiliu pjaustyti, gal galime paeiliui pasidalyti, kaip jaučiamės? Labai norėtusi išgirsti kiekvieną dalyvį.“

- Jei per renginį įvyksta nelaimė, konfliktas, vagystė ar panašus incidentas susijęs su visa grupe, svarbu su visa grupe jį ir aptarti. Tai svarbu dėl to, kad jaunuoliai būtų informuoti apie tai, kas vyksta, ką jie turėtų daryti, bei galėtų suprasti kylančius jausmus. Pavyzdžiui, vienas iš jaunuolių susinervino, susikrovė daiktus ir paliko renginio teritoriją, pasakęs, kad jam atsibodo ir nesąmonė, kad čia važiuo. Tokiu atveju svarbu, kad būtų mėginama komunikuoti ne tik su renginį palikusiu jaunuoliu, bet ir su likusia grupe, kuri šią situaciją stebėjo. Vienam iš dalyvių netikėtai išėjus, kitiems dalyviams gali kilti įvairių fantazijų, kodėl tai įvyko, kas dėl to kaltas, ar išėjęs jaunuolis saugus. Gali būti, kad kažkas iš dalyvių save kaltina, kad per mažai padarė, jog susidraugautų, galbūt kažkas pyksta ant kito jaunuolio, už tai, kad vakar iš jo pasijuokė, galbūt kažkam irgi atrodo, kad irgi norėtų važiuoti namo. Ši begalybė „ar“ bei „galbūt“ egzistuoja jaunuolių galvose ir kelia vidinę sumaištį. Taigi, labai svarbu, jog su grupe tokie ir panašūs incidentai taip pat būtų aptarti ne apkalbinėjant renginį palikusį jaunuolį (to daryti tikrai nereikėtų), tačiau reflektuojant kiekvieno iš jaunuolių santykį su įvykusia situacija. Paklausiant, kaip kiti jaučiasi dėl to, kas įvyko, kokius jausmus ir mintis tai kelia, ar yra kažkas ko norėtų kitų paklausti ar paprašyti ir pan.
- Stengdamiesi nekalbėti apie dalyvius jiems nesant ir neleisdami to daryti kitiems, stipriai saugumo jausmą grupėje, nes jaunuoliai jaučia, kad ir jie nebus viešai apkalbinėjami.
- Geriausias būdas reaguoti į agresyvių jaunuolių elgesį – neignoruoti visų augančios įtampos požymių ir padėti jaunuoliams juos atpažinti ir išsispręsti. Kitaip tariant daryti viską, kad iki smurto nebūtų prieita.
- Kalbant apie įtampą ir jos mažinimą dirbant su jaunuoliais, labai svarbu nepamiršti stebėti ir save, nes žmonės ir jų emocijos sąveikauja tarpusavyje. Jei vienam žmogui kyla įtampa ir nerimas, šalia esantis taip pat tai pajus. Taigi, ugdytojams reikėtų stebėti save ir išmokti pirma nurimti patiems, taip mažinti įtampą aplink save. Neaukinti įtampos padeda ramus gilus kvėpavimas pilvu (o ne krūtine), atsisitraukimas bent keletui sekundžių, lėtesni ir koordinuoti judesiai, aiškus artikuliuotas kalbėjimas nepakeltu tonu ir visa kita veikla, padedanti grąžinti širdies ritmą į ramybės būseną.

Bendravimas su dalyviais ne programos metu

- Vienas iš labai svarbių aspektų, norint prevenciškai užkirsti kelią dalyvių netinkamam elgesiui laisvalaikio metu – paruošti sąlygas pozityviam laisvalaikiui. Dar vienas gajus mitas, kad dalyviai žino, kaip leisti laisvą laiką ir kuo užsiimti. Tačiau tiesa tokia, kad dalis dalyvių žino, o kiti – mielai laukia pasiūlymų ir idėjų. Dar įdomiau tai, kad paaugliai dažnai laisvalaikį nori leisti taip, kaip leidžia suaugę žmonės (pavyzdžiui, jų tėvai), tačiau jiems trūksta žinių – o ką gi veikia suaugę žmonės, kai vaikai nueina miegoti? Tada patys jaunuoliai dažnai renkasi atkartoti jiems žinomą suaugusio žmogaus poveikslą – vieni vartoja alkoholį, kiti užsidaro kambariuose ir žiūri filmus, dar kiti – apkalbinėja kitus grupės narius ir pan. Jūsų rolė čia labai svarbi: jūs galite pasiūlyti (tą ir turime omenyje – tik pasiūlyti, nes tai neprivaloma programos dalis!) leisti laiką kartu bendrose erdvėse, kad galėtų prisijungti visi grupės nariai. Paprastai jaunesniems dalyviams reikia idėjų, ką veikti, nes dažnai jie neturi patirties būti didelėje grupėje žmonių ir siūlo veiklas, kurios įtraukia tik kelis narius. Tarkime, mintis žiūrėti filmą, lyg ir nebloga, tačiau geriausia tą daryti ne pirmą vakarą, nes jo metu dalyviai nori kaip tik susipažinti vieni su kitais.
- Jaunimui pozityviai leisti laisvalaikį gali padėti ir tinkamai paruoštos erdvės. Natūralu, kad jaunuoliai, visą dieną praleidę mokymų salėje, nenorės joje būti ir po programos, todėl reikėtų bandyti numanyti, kuriose erdvėse jaunimas galėtų norėti leisti laiką ir kaip tas erdvės pajaukinti. Pavyzdžiui, jei laikas bus leidžiamas kambaryje, kuriame telpa tik 8 asmenys, mes iš karto sukursime prielaidas skaidytis į atskiras grupes, o jei pastatysime didelę lauko pavėsinę, joje pakabinsime žibintų, atnešime sausainių, kakavos ir kolonėlę, kad jaunimas galėtų leisti sau patinkančią muziką, išdėliosime sėdmaišius, labai didelė tikimybė, kad jaunimas rinksis laiką leisti ten. Taip ir mums bus lengviau matyti, kad jaunimas linksmis saugiai, ir bus lengva įsitraukti visiems norintiems.
- Nepamirškite, kad ši veika – jaunimo laisvas laikas, todėl venkite kalbėjimo apie vykdomą projektą, mokymų temas, pažymius, mokyklą

ir panašias temas, kuriomis paaugliai nekalba laisvalaikiu. Nebent jaunuoliai patys užveda šias temas, tuomet – kelias atviras!

- Stenkitės nebūti veiklos organizatoriumi. Idealu, jei jaunuoliai patys turi galimybę lyderiauti ir organizuoti veiklas savo laisvo laiko metu (pavyzdžiui, inicijuoti grojimą gitara, kepti zefyrus ir pan.). Jei jūs organizuosite ne tik formalią dalį, bet ir laisvalaikį, ilgainiui jaunuoliai pradės vengti jūsų kontrolės. Geriausia tokiu metu dalyvauti kartu, bet ne lyderiauti, o tiesiog būti prieinamu individualiems pokalbiams.
- Paprastai jaunuoliai domisi suaugusių žmonių pasauliu, tačiau jiems trūksta neformalių erdvių su jais pabendrauti. Pavyzdžiui, jaunuoliai retai gali pasikalbėti su mokytojais ne pamokų metu, o pertraukos per trumpas asmeniniams pokalbiams. Jei jaunuolis savo laisvalaikio metu jums domisi ar pradeda jums pasakoti apie savo gyvenimą, klausia jūsų nuomonės, tai – ženklas, kad darote jam / jai didelę įtaką. Galima tą išnaudoti ugdomiesiems tikslas ir pasidalinti savo požiūriu, idėjomis, nukreipti jauną žmogų. Tik svarbu nepamokslauti, nedalyti patarimų neįsigilinus ir neužimti eksperto pozicijos. Tokie pokalbiai – nepaprasta galimybė užmegzti gilų asmeninį santykį su jaunuoliu ir prielaida, kad net ir per programą jis aktyviai dalyvaus, laikysis taisyklių ir įsitrauks dėl išvystyto pagarbos jausmo.
- Nors laisvalaikis su dalyviais – „auksinis laikas“, kai jūs galite įsigilinti į kiekvieno jaunuolio asmeninę situaciją ir kada darote pačią didžiausią įtaką jaunuolių grupei, tačiau vertėtų įsivertinti ir savo jėgas, bei savo pavyzdžiu parodyti, kaip tai daryti. Pavyzdžiui, „Oho, labai įdomu su tavimi kalbėtis, bet jau po vidurnakčio ir aš geriau eisiu miegoti, kad rytoj būčiau pailsėjęs. Ar galėsime pokalbį pratęsti rytoj?“.
- Turėkite omenyje, kad visada bus dalyvių, kurie laisvą laiką leidžia atskirai nuo grupės. Tai jų teisė ir kartais netgi labai skatintina (pavyzdžiui, jei dalyvis prastai jaučiasi arba atvyko iš toli ir pavargo po kelionės), tačiau vertėtų įsitikinti, kad jie tikrai saugūs (pavyzdžiui, nėra taip, kad pasakė, kad nuėjo miegoti, bet iš tiesų nuėjo link ežero maudytis). Taip pat vertėtų pabandyti suprasti, kokios galimos nenoro būti su grupe priežastys (pavyzdžiui, jaučiasi nepriimtas, socialiniai sunkumai, nuovargis ir pan.).

Jaunimo laisvalaikio metu verta kartais apeiti renginio teritoriją ir įsitikinti, kad visoje teritorijoje užtikrinamas saugumas. Tą vertėtų daryti diskretiškai (t. y. nedaryti „reido“, bet tiesiog einant paimti kakavos papildymo prasukti pro lieptą ir pan.).

Darbuotojo laikysena ir ribos

Dalyviams saugumo jausmą suteikti gali darbuotojai, kurie patys jaučiasi saugiai ir užtikrintai, ar bent jaučia, jog turi užnugarį ir žino, iš kur gali sulaukti pagalbos ir pastiprinimo esant poreikiui. Komanda gali padėti suprasti, kas vyksta su grupe, atpažinti kylančias asmenines įtampas ir nerimus, taigi refleksija, atgalinis ryšys bei pasidalinimai turėtų būti privaloma vadovų bei savanorių komandos darbo dalimi. Svarbu, kad bent jau dienos pabaigoje būtų skiriama laiko komandos refleksijai be jaunuolių, o joje nedalyvavusiam nariui (jei taip nutiktų) būtų perduota santrauka to, kas aptarta ir sutarta.

Dažniausiai renginių metu miegoti tenka mažai, todėl pasiveja nuovargis, savi poreikiai nustumiami į antrą planą. Išbūti vieną bemiegę naktį gal ir galima, tačiau jei tai tęsiasi savaitę ar 10 dienų? Labai svarbu neignoruoti savo fizinių poreikių ir bent jau sočiai pavalgyti, stengtis nors kiek pamiegoti. Pavargus didėja klaidų rizika, mažėja reakcijos aštrumas, sunkiau išbūti ir pastebėti kas vyksta, mažėja empatijos ir kantrybės, taip pat lengviau suirzti ir prarasti savitvardą. Pailsėti padeda konkretūs susitarimai darbuotojų komandoje. Pavyzdžiui, jei reikia naktimis „budėti“, tai gali būti daroma pakaitomis, kai vienas budi, o kitas išsimiega ar pan. Jei programos dalis užsitęsė ir mokymų vadovas pavargęs, tai kompensuoti galima ilgesne mokymų vadovo pertrauka, tuo tarpu kolegai su dalyviais aptariant kitus klausimus. Nors kartais labai norisi išspręsti viską, kas vyksta ir padaryti dar daugiau, tačiau svarbu įsivardyti tai, ką padaryti galima, o kas jau nėra komandos atsakomybė.

Pirmoji pagalba ir vaistų vartojimas

- Jei per renginį nutinka nelaimė ir jaunuolis susižaloja, svarbu jam suteikti pirmąją pagalbą, o rimto sužalojimo atveju – kviesti greitąją pagalbą. Jei jaunuolis nepilnametis, reikėtų apie įvykį informuoti tėvus. Svarbu, jog visi suaugę asmenys, dirbantys ar savanoriaujantys renginyje būtų išklause pirmosios pagalbos kursus bei turėtų tam reikiamų įgūdžių ir priemonių.
- Vaistų vartojimas ir davimas nepilnamečiams asmenims turi būti aptartas sutartyse arba tėvų sutikimuose. Net aspirino tabletės davimas gali baigtis ūmia alergine reakcija, todėl neturėdami raštiško sutikimo jaunuoliams vaistų neduokite. Jei dalyvis atsivežė vaistų su savimi, jie turėtų būti paminėti sutartyje, o jaunuolis turėtų juos vartoti savarankiškai pagal sutartyje nurodytą grafiką.
- Net ir sunegalavus pilnamečiams taip pat siūlome neskubėti iškart duoti vaistų, kartais tiesiog pakanka pasikalbėti apie dalyvio sveikatos būklę. Kai kurie negalavimai, pavyzdžiui, galvos skausmas, gali kilti dėl per didelės įtampos, neišreikštų emocijų, miego, deguonies, maisto ar vandens trūkumo, rūkymo, o skausmą gali sumažinti pasivaikščiojimas, pakankamas vandens kiekis, poilsis, asmeninis dėmesys ar pan. Taigi, galima sutarti, ką jaunuolis gali padaryti pats, kad skausmas mažėtų, o tik paskutiniu atveju vartoti vaistus. Taip padėsime jaunuoliui labiau pažinti savo poreikius, pamokysime pasirūpinti savimi ir išvengsime kartotinio „slaugymo“.
- Kaip jau keletą kartų minėta, labai svarbu žinoti apie dalyvių alergijas ir labai pasistengti, jog alerginių reakcijų būtų išvengta. Pavyzdžiui, suderinti su maisto tiekėjais, kad jaunuoliai gautų jiems tinkantį maistą ir informuoti apie alergenų. Tačiau ne apie visas alergijas žino ir patys jaunuoliai ar jų tėvai. Alergiją gali sukelti sąlytis su augalais, ore tvyrančios žiedadulkės, vabzdžio įgėlimas, maistas ar pan. Kartais reakcija į alergeną gali būti labai staigi bei audringa ir prasidėti anafilaksinis šokas. Tokiu atveju būtina iškart kviesti greitąją pagalbą ir vaistinėlėje turėti adrenalino, kuris gali sustabdyti alerginę reakciją ir išgelbėti gyvybę.

- Renginio metu visada turėkite lengvai pasiekiamą pirmosios pagalbos vaistinėlę.
- Žinoma, reaguoti į jaunuolių sveikatos būklės pasikeitimus būtina, tačiau dar svarbiau dėti pastangas ir sudaryti sąlygas, kad jų būtų išvengta. Jei daug laiko leidžiate gamtoje šiltuoju metų laiku, užtikrinkite, kad būtų pakankamai geriamojo vandens, organizuotos veiklos vyktų pavėsyje, skatinkite jaunuolius naudoti repelentus nuo vabzdžių ir erkių, kvieskite jaunuolius stebėti savo sveikatos būklę ir apie pablogėjimus informuoti atsakingus suaugusiuosius.
- Jei renginyje dalyvauja merginos, rekomenduojame turėti higieninių paketų, įklotų. Kartais tai gali atrodyti nereikšminga smulkmena, tačiau ne visų paauglių ciklas reguliarus ir kartais jaunuolės gali būti jam nepasiruošusios. Taigi, merginų tualete ar sutartoje vietoje paliktos higienos priemonės tikrai gali praversti.

Rūkymas, alkoholio vartojimas, narkotikai

Viena iš kylančių problemų renginiuose – dalyvių rūkymas. Jei visi dalyviai pilnamečiai, dažniausiai šis klausimas sprendžiamas apibrėžiant rūkymo vietas, jei nepilnamečiai – draudžiant tą daryti. Problemiškiausia, jei grupėje yra ir pilnamečių, ir nepilnamečių. Tiek rūkymo, tiek alkoholio vartojimo atveju dėmesį siūlytumėme kreipti ne į kiekvieno dalyvio amžių, o bendrą susitarimą grupėje (pavyzdžiui, nerūko visi, net jei turi teisę tai daryti). Žinoma, tokiu atveju tų pačių susitarimų turi laikytis ir renginio organizatoriai. Alkoholio vartojimo atveju tokį susitarimą paprastai pavyksta pasiekti. Deja, bet rūkymo klausimu priimti tokį susitarimą nėra paprasta arba jis priimamas, bet praktiškai neveikia.

Galima pasidomėti, kurie dalyviai pagal galiojančius įstatymus jau gali rūkyti. Pagrindinis jūsų tikslas – užtikrinti, kad nerūkantys nepradės rūkyti renginio metu. Deja, bet praktiškai labai sunku tai padaryti, todėl siekiant apsaugoti dalyvius, galima nustatyti erdvę, kurioje bus rūkoma. Tuomet reikėtų susitarti, kad toje erdvėje niekada nebus nepilnamečių asmenų ir kad rūkantys

asmenys rūkys tik toje erdvėje ir niekur kitur. Reikėtų pasistengti, kad ši erdvė būtų nuošali, nesuteiktų galimybės rūkantiems asmenims būti matomiems (kartais tai pranašumo demonstravimo ženklas).

Taip pat pasitaiko atvejų, kai nepilnamečiai dalyviai rūko su tėvų sutikimu arba jų socialinėje aplinkoje rūkymas – socialinė norma. Šie atvejai yra ypač sudėtingi, nes organizatorius pastato į dileminę situaciją: reikia pasverti, kokią naudą iš renginio gaus jaunuolis ir kokią galimą žalą jis padarys kitiems dalyviams, ar organizatorius yra pasirengęs atsakyti už galimas pasekmes, kokios yra organizatoriaus darbuotojų vertybės. Ši tema verta atskiro leidinio, todėl paliksime ją jaunimo darbuotojų supervizijoms ir specializuotiems mokymams.

Alkoholio vartojimo tradicijos Lietuvoje organizuojamuose jaunimo renginiuose ypač skiriasi: dažnai sunkiai įsivaizduojame studentišką stovyklą be alkoholio, tuo tarpu jaunimo centrai savo stovyklose paprastai alkoholinių gėrimų vartojimą griežtai draudžia, net jei kai kurie dalyviai yra vyresni nei 20-ies metų. Mes palaikome požiūrį, kad jaunimui skirtų renginių metu geriausia kurti aplinką, kurioje jaunuoliai galėtų ugdyti socialinius įgūdžius ir mokytis bendrauti neapsvaigę. Net jei tai nėra pagrindinis renginio tikslas, svarbu stiprinti jaunimo gebėjimą laiką leisti blaiviams ir taip prisidėti prie nacionalinės jaunimo politikos tikslų įgyvendinimo.

Alkoholio turėjimo ir vartojimo draudimas taip pat padeda užtikrinti renginio dalyvių saugumą, nes apsvaigę žmonės tampa mažiau nuspėjami, gali elgtis neadekvačiai, padidėja rizika susižaloti patiems, sužeisti kitus ar padaryti kitų nuostolių. Padauginus ir apsinuodijus gali sutrikti sveikata, netgi kilti pavojus gyvybei.

Jei jaunuolio apgirtimas lengvas, atkreipkite dėmesį į taisyklių pažeidimą, nutraukite veiklą (tai svarbu, nes kai kurios veiklos gali būti per daug rizikingos!), sudaryti sąlygas saugiai išblaivėti, jei jaunuolis nepilnametis – praneškite tėvams ir kartu nuspręskite, ką darysite toliau (pavyzdžiui, ar jaunuolis po išblaivėjimo galės tęsti veiklą, ar negalės ir tėvai atvyks jo pasiimti). Jei girtumas didelis arba įtariate apsinuodijimą – nedelsdami kvieskite greitąją medicinos pagalbą, tą darydami nepalikite jaunuolio be priežiūros (tam prireiks kolegų pagalbos), vėliau – praneškite tėvams. Likę kolegos

turėtų pradėti aiškintis situaciją – galbūt renginyje yra ir daugiau alkoholi vartojusių asmenų.

Pastebime, kad per pastarąjį dešimtmetį alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimo įpročiai tarp jaunimo keičiasi: per renginius jaunimas vis rečiau vartoja alkoholį ir vis dažniau išbando narkotines medžiagas. Šių medžiagų vartojimo būdai, poveikis psichikai yra įvairūs ir nuolatos kintantis, nes sukuriami vis naujų narkotinių medžiagų, todėl net ir patyrusiems jaunimo darbuotojams kartais sunku atpažinti pavartojusius jaunuolius, ypač jei jaunuolį matome pirmą kartą. Susirūpinti vertėtų pastebėjus, kad:

- jaunuolio akių vyzdžiai yra susitraukę ar išsiplėtę neadekvačiai esančiam apšvietimui (jei sunku prisiminti, kokie jie turėtų būti – galima palyginti su savo vyzdžių reakcija į šviesą);
- jaunuolio akys paraudę, ypač jautrios šviesai, jo žvilgsnis apsiblausęs;
- jaunuolis geria ypač daug vandens;
- sutrikusi jaunuolio koordinacija, reakcija į dirgiklius ypač lėta arba ypač greita;
- jaunuolis reiškia emocijas perdėtai ryškiai (pavyzdžiui, neadekvačiai daug juokiasi, viskas iki ašarų juokinga) arba jų visiškai nėra, jos „tarsi užblokuotos“ (kartais nejaučia net baimės ir skausmo);
- sutriko jaunuolio kalba („veliasi žodžiai“, „nepamena žodžių“ ir pan.), padidėjo mieguistumas;
- padidėja jaunuolio apetitas, ypač cukraus turintiems gaminiais;
- jaučiate, kad jaunuolis turi kažką nelegalaus. Dažnai patyrę jaunimo darbuotojai tai apibūdina kaip ikirefleksinį jausmą, kad žmogus kažką slepia, kitaip bendrauja, nuolat kažkur pradingsta, jam iš kišenės iškrenta tuščias polietileninis maišelis ar folijos lapelis ir pan.

Šie ženklai dar nereiškia, kad jaunuolis vartoja neleistinas medžiagas, todėl diferencijuokite būklę nuo kitų (pavyzdžiui, emocinis blankumas gali būti sukeltas psichiką veikiančių vaistų, todėl peržiūrėkite sutartį – galbūt jaunuolis gali jų turėti ir juos vartoti; ypač greita jaunuolių reakcija gali būti dėl to, kad jie jaudinasi, sąlygota grupės dinamikos pokyčių; paraudę akys gali reikšti, kad jaunuolis turi miego sutrikimų). Dažniausiai tokius jaunuolius reikia atidžiai stebėti.

Narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimas be gydytojo paskyrimo draudžiamas LR įstatymais. Taigi, jų vartojimas per renginį neturėtų būti toleruojamas. Dalyvio narkotinių medžiagų turėjimas arba vartojimas įpareigoja mus apie tai informuoti policiją, gali tekti kviesti greitąją pagalbą.

Jei apsvaigęs jaunuolis panikuoja, stenkitės jį nuraminti. Jei įmanoma, perkeltkite jaunuolį į aplinką, kurioje jo netrikdytų ryškios šviesos, triukšmas ir bereikalingas dėmesys.

Nepilnamečių dalyvių tėvams apie šią situaciją reikėtų pranešti kuo skubiau. Jei tai pirmas atvejis, kada jaunuolis pavartojo narkotinių medžiagų, pagal galimybes stenkitės suorganizuoti pokalbį su jaunuolio tėvais, nes dažnai jie yra šokiruoti ir nori jaunuolį nubausti apribodami jo laisvę. Labai svarbu tėvams padėti į vaiko elgesį reaguoti konstruktyviai: padėti aiškintis situaciją, suteikti daugiau informacijos apie profesionalią pagalbą, nukreipti tolesnėms konsultacijoms su specialistais.

Esame girdėję apie įvairias situacijas, kai jaunimo darbuotojai tikrina dalyvių kuprines, nes įtaria, kad su savimi jie gali turėti neleistinų medžiagų. Mūsų nuomone, daiktų krata pažeidžia jaunuolio teisę į privatumą ir sugriauna dalyvių pasitikėjimą organizatoriais, nebent tai, kad ji vyks, buvo susitarta iš anksto. Jei dirbate su ypač didelės rizikos jaunuoliais (pavyzdžiui, tais, kurie anksčiau vartojo narkotikus) ir manote, kad tokios patikros yra būtinos, pasirūpinkite informaciją apie jas įtraukti į dalyvių sutartis, tokiu atveju ši veikla netaps nemalonia staigmena, o bus tiesiog kontrakto dalimi, būtina priėmimo į veiklas sąlyga. Jei būtų vykdomos dalyvių daiktų patikros, pasistenkite, kad jos būtų vykdytų kaip įmanoma diskrečiau, su jaunuolio daiktais elgiantis pagarbiai, būtinai stebint pačiam jaunuoliui. Tokios situacijos, kaip dalyvio daiktų išvertimas stebint kitiems yra visiškai nepriimtinos ir dažniausiai tiesiog parodo didelę jaunimo darbuotojo frustraciją, situacijos kontrolės praradimo jausmą.

Vagysčių prevencija

Mūsų dešimties darbo metų praktikos metu yra dingę visko: telefonas, piniginė, elektroninė cigaretė(!), ausinės, fotoaparatas ir pan. Laimei, beveik visada daiktai atsirasdavo, todėl svarbu daikto dingimo neskubėti traktuoti kaip vagystės ir ko nors apkaltinti. Dažniausiai jaunuoliai į renginius atvažiuoja prasmingai praleisti laiko ir įgyti praturtinančių patirčių, o ne vagiliauti. Tačiau visgi nutinka ir taip, kad kartais iš pavydo, nepritekliaus, keršto ar kitų priežasčių jaunuoliai pasisavina ir tai, kas jiems nepriklauso. Didelė finansinė nelygybė tarp dalyvių, brangių daiktų demonstravimas, nesutarimai ir konkurencija tarp dalyvių didina vagystės atvejų riziką. Taigi, svarbu dar iki renginio informuoti dalyvius apie tai, kad vertingų daiktų su savimi geriau neimti, o jei planuoja juos turėti, patys bus atsakingi už savų „brangenybių“ saugojimą.

Gana dažnai dalyviams kyla klausimas: „ar galime piniginę pasidėti pas mokymų vadovus?“. Yra darbuotojų, kurie sutinka vertingesnius jaunuolių daiktus laikyti savo kambaryje. Prieš sutinkant, kviečiame sau atsakyti į keletą klausimų: kas bus atsakingas, jei daiktai dings iš jūsų kambario? Juk dabar visi žino, kur yra visų dalyvių vertingi daiktai. Ar būsite pasiruošę pagal poreikį priimti ir išduoti daiktus, kai prireiks jais pasinaudoti? Galiausiai, ar neprisiimate atsakomybės už jaunuolius, nepasinaudojusius rekomendacija neimti brangių daiktų? Jei dings daiktai iš jūsų kambario, ar pavyks nepriimti asmeniškai kaip vagystės iš jūsų?

Lytiniai santykiai

Lytiniai santykiai tarp dalyvių nėra dažnas atvejis, tačiau žinia apie tokią situaciją gali ypač paveikti jaunimo darbuotojo emocinę būklę, todėl vertėtų iš anksto apgalvoti, kaip būtų elgiamasi, jei tai įvyktų.

Yra keli svarbūs klausimai, į kuriuos vertėtų atsakyti: 1) ar buvo naudojama prievarta? 2) ar situacijoje dalyvavo nepilnamečiai asmenys, jei taip, kiek jų buvo? 3) ar lytiniai santykiai buvo saugūs?

Pokalbiai su jaunuoliais turėtų vykti privačioje aplinkoje, nedalyvaujant pašaliniais asmenimis. Kadangi tokie pokalbiai gali būti emociškai sunkūs net ir patyrusiam jaunimo darbuotojui, svarbu, kad jame dalyvautų du asmenys. Pokalbiuose venkite nereikšmingų detalių, o stenkitės išsiaiškinti tai, ką būtina žinoti. Jei įtariate, kad lytiniai santykiai galėjo vykti be vieno iš dalyvių sutikimo arba galėjo būti naudojama prievarta, su visais asmenimis bendraukite atskirai.

Jei lytiniuose santykiuose dalyvavo nepilnamečis, apie tai būtina informuoti jo / jos tėvus. Prieš tą darant svarbu pranešti jaunuoliui, kad tai bus daroma. Natūralu, kad jaunuolis gali į tai reaguoti priešiškiškai, todėl jaunimo darbuotojo vaidmuo yra rodyti supratimą, kad situacija nemaloni, tačiau tuo pačiu nenuolaidžiauti. Galite kartu su jaunuoliu aptarti pokalbio gaires. Kadangi tėvų reakcija gali būti audringa, su jais patartina bendrauti tada, kai pavyksta nusiraminti pačiam. Kalbant su tėvais vertėtų naudoti aktyvų klausimą, bandyti suprasti jų jausmus, padėti jiems priimti konstruktyvius sprendimus. Gali būti, kad tėvai išsakys kaltinimus renginyje dirbusiems asmenims ir organizatoriams. Pirmojo telefoninio pokalbio metu patartina nesiteisinti pačiam ir neteisinti kolegų, tačiau ir neskubėti priimti kaltinimų. Geriausia tiesiog atspindėti tėvų nusivylimą dėl situacijos, pakviesti susitikti aptarti situacijos. Vėliau, emocijoms nurimus, bus galima detaliau aiškintis, kas ir ko iš tiesų nepadarė, kaip tai nutiko ir pan.

Jei lytinis aktas buvo nesaugus, tuomet apie tai reikėtų pranešti nepilnamečio jaunuolio tėvams, kurie, vadovaudamiesi savo vertybėmis, kartu su juo priims sprendimą dėl skubios kontracepcijos (ne)naudojimo. Jei jaunuoliai pilnamečiai – apie tai informuoti tėvų nebūtina, tačiau kartu su dalyviais reikėtų tai aptarti, palaikyti juos emociškai priimant šį sudėtingą sprendimą.

Nepilnamečio jaunuolio tėvai turi teisę kreiptis į policiją, o jei buvo naudojama prievarta, jaunimo darbuotojas apie įvykį privalo pranešti policijai net ir tada, kai jaunuolio tėvai tam prieštarauja. Atkreipiame dėmesį, kad seksualinio išnaudojimo sąvoka apima ne tik išprievartavimą, bet ir mėginimą išprievartauti, seksualinį tvirkinimą, vaiko panaudojimą pornografijai, lytinių organų demonstravimą, atvirą kalbėjimą apie seksą, norint šokiruoti vaiką arba sukelti jo susidomėjimą, leidimą ar skatinimą žiūrėti pornografiją.

Šiose situacijose jaunimo darbuotojai neturėtų likti vieni. Tokiam įvykiui nutikus rekomenduotume pasikonsultuoti su „Paramos vaikams centro“ specialistais. Daugiau informacijos rasite [čia](#).

Susitarimai ir taisyklės

Taisyklės – tai elgesio norma, reikalaujanti, leidžianti arba draudžianti tam tikrus veiksmus jūsų renginyje. Paprastai taisyklės nustato renginio organizatorius, rėmėjai, apgyvendinančios ir maitinančios įstaigos dar iki renginio. Pavyzdžiui, miesto centre įsikūręs viešbutis nustato, kad muzika gali būti leidžiama iki 23 val., kaip ir numatyta viešosios tvarkos įstatyme, o atoki kaimo turizmo sodyba, kuri yra už miesto, to nereguliuoja.

Svarbu, kad organizuodami renginius, taisyklės įtrauktumėte į dalyvių sutartis, kurias privalo pasirašyti kiekvienas norintis dalyvauti. Jei jaunuoliai nesutinka su iš anksto numatytomis taisyklėmis, jie neturėtų pasirašyti sutarties ir dalyvauti renginyje ir užleisti vietą kitiems.

Turint omenyje, kad kai kurios jaunimo veiklos organizuojamos integraciniais ir socialinio pokyčio tikslais, o dalyvių tikslinės grupės gali labai varijuoti, patariame nusimatyti tokias taisykles, kurių dalyviai bus pajėgūs laikytis. Pavyzdžiui, jei dirbate su jaunuoliais iš socializacijos centro, įvertinkite ar taisyklė „nesikeikti“ nebus per didelis iššūkis ir jaunuoliai tikrai pajėgs jos laikytis.

Susitarimai – tai taisyklių papildymas arba koregavimas renginio metu. Paprastai susitarimai kuriami kartu su dalyviais ir svarbu tam numatyti laiko programoje. Pavyzdžiui, per renginį su dalyviais sutariama, kad kaimo turizmo sodyboje, kuri neriboja muzikos grojimo laiko, po 24 val. muzika gros tik salėje, o 1 val. nakties bus tylos laikas ir visi eis miegoti.

Papildomi susitarimai su jaunuoliais – su konkrečiais jaunuoliais sutartos specialios dalyvavimo sąlygos. Be bendrų taisyklių ir susitarimų, kurių privaloma laikytis visiems renginio organizatoriams ir dalyviams, esant poreikiui gali egzistuoti ir papildomi susitarimai su konkrečiais jaunuoliais. Pavyzdžiui, jei jaunuolis yra linkęs elgtis agresyviai ir sunkiai valdo emocijas, galima

turėti papildomą susitarimą, kad jis gali dalyvauti renginyje tik tuo atveju, jei kiekvieną vakarą dalyvaus trumpame asmeniniame pokalbyje su konkrečiu mokymų vadovu / jaunimo darbuotoju. Taip bus padedama jaunuoliui atpažinti situacijas, kuriose kyla pyktis, patarti, kaip jį valdyti ir suteikti galimybę tobulėti. Arba jei jaunuolis turi priklausomybių ir yra didelė rizika, kad vartos neleistinas medžiagas, galima iš anksto raštiškai sutarti, kas keletą dienų ar kilus įtarimams, bus daromas narkotikų testas ir numatyti pasekmės, jei jis bus teigiamas.

Keli svarbūs aspektai:

- Taisyklėms pristatyti skirkite pakankamai laiko. Esminė sąlyga laikytis susitarimų ir taisyklių – jų supratimas. Paskubom pristatytos taisyklės grupei duoda ženklą, kad „tai tik formalumas“ ir labai tikėtina, kad organizatoriai jas pristato, nes „taip reikia“. Parodykite dalyviams, kad taisyklės pristatote, nes tai jums tikrai svarbu, argumentuokite, kodėl verta jų laikytis.
- Svarbu, kad taisyklių bei susitarimų reikšmę ir svarbą vienodai suprastų bei gebėtų jas paaiškinti renginio organizatoriai, ugdytojai ir savanoriai.
- Susitarimus ir taisykles formuluokite konkrečiai, jei reikia su pavyzdžiais. Tarkime „būti draugišku“ nėra tinkama formuluotė, nes yra per plati, neapibrėžianti, koks elgesys laikomas draugišku, o koks ne.
- Jei įmanoma, taisykles formuluokite ne drausdami, bet nurodydami kaip elgtis, ką daryti. Pavyzdžiui, „draudžiama maudytis be gelbėtojo“ geriau keisti į „maudytis galima tik gelbėtojui leidus“.
- Kai pristatote taisykles, skirkite laiko jaunuoliams į jas sureaguoti, pasitikslinti. Jei yra jaunuolių, kurie joms prieštarauja, bandykite empatiškai pažvelgti į jų situaciją, suprasti priežastis, kodėl kai kurios taisyklės jiems nepriimtinos. Supratę šių jaunuolių poreikius, galimai juos atliepsite kitais būdais, todėl jie taisyklių laikysis.

Žinoma, gali būti, kad šie jaunuoliai taisyklių nesilaikys, tačiau iki to laiko jūs turėsite galimybę užmegzti ryšį su jais pozityviame kontekste,

dar iki nusižengimo. Pavyzdžiui, jei jaunuoliai nesutinka su taisykle eiti miegoti po 23 val., galima bandyti suprasti, kodėl. Dažniausiai tai signalizuoja apie jų norą turėti daugiau laisvo laiko po programos, poreikį socializuotis. Jei atpažinsite ir įvardysite šį poreikį jaunimui, galėsite padėti jiems sugalvoti būdų, kaip galima socializuotis, o galbūt net truputį koreguosite programą, kad jie galėtų daugiau laiko skirti bendravimui.

- Susitarimams priimti reikia laiko, turėkite omenyje, kad gali tekti fasilituoti diskusiją, kurios metu išryškės skirtingos nuomonės, gali tekti ieškoti kompromiso arba kūrybiško „trečiojo kelio“. Pasistenkite, kad susitarimui pritartų visi, nes kitaip susitarimų bus tiesiog nesilaikoma.
- Tiek taisyklės, tiek susitarimai turėtų neprieštarauti LR įstatymams.
- Renginio organizatoriai turi būti iš anksto apgalvoję, kaip argumentuos taisykles ir kaip reaguos į jų pažeidimus. Taisyklės, kurias pažeidus nieko nenuitinka, yra bereikšmės.
- Mes nesame ugdyimo baudžiant šalininkai, todėl užuot baudus siūlytumėme su dalyviu ar dalyvių grupe aptarti, kodėl taisyklių nebuvo laikomasi, kas bus daroma, kad jų būtų laikomasi ateityje ir kokios bus pasekmės, jei jų bus nesilaikoma dar kartą. Tai gali padėti didinti dalyvio / dalyvių grupės sąmoningumą ateityje, padėti suprasti, kad jų veiksmai turi pasekmes.
- Jei vis dėlto taisyklių nesilaikoma pakartotinai, būtina į tai reaguoti griežčiau. Jei dalyviai nesilaiko susitarimų ir pakartotinai nusižengia taisyklėms, būtina parodyti, kad jų veiksmai turi pasekmes ir įgyvendinti tai, ką buvote aptarę per pirmąjį pokalbį.
- Kartais dalyviai patys siūlo įvairias bausmes, kurių išmoko kituose renginiuose. Kritiškai įvertinkite jų efektyvumą. Tokios bausmės kaip pritūpimų darymas – ne tik neefektyvios, bet kartais sukelia dar didesnes neigiamas pasekmes (pavyzdžiui, patyčias). Drausminimo priemonės turėtų padėti jaunuoliams keisti savo elgesį ir tobulėti, bet jokia būdu nesiekti pažeminti, pralinksminti aplinkinius, atkeršyti. Fizinės bausmės (bėgiojimas apie stadioną, uždarymas kambaryje ir kitoks laisvės ribojimas) yra visiškai nepriimtinos.

- Atkreipkite dėmesį, kad jūsų tikslas ne bausti, o drausminti. Taigi, geriausia drausminti tokiu būdu, kuris padės jums tinkamai ugdyti jaunuolį, kad jis taptų atsakingu, rūpestingu ir protingu žmogumi. Jūsų veikla neturi skatinti atsitraukimo nuo veiklos, baimės ar tolesnio kontakto su jumis vengimo.

Pavyzdžiui, jaunuoliams neleisti eiti į žygį dėl to, kad jie žaisdami kamuoliu išdaužė langą – netinkama bausmė, nes niekaip nesusijusi su jų poelgiu ir apriboja jų galimybes savo poreikį aktyviai fiziškai judėti išreikšti priimtiniu būdu. Daug geriau tiktų reikalavimas atsiskaityti už nuostolius, kurie buvo padaryti. T. y. paaiškinant, kad po mokymų jų tėvams bus išsiųsta sąskaita už lango stiklinimą, tačiau dalyviai iki mokymų pabaigos turi galimybę pagalvoti, kaip tai paaiškins tėvams, jei reikia – jūs galite padėti tą padaryti, kartu su jais paieškoti pigiausių stiklinimo paslaugų tiekėjų.

- Nustatant drausminimo būdą, visuomet būtina atsižvelgti į jaunuolių amžių ir suvokimą. Taisyklės turi būti sąžiningos, galioti visiems vienodai.
- Kraštutinė priemonė drausminimui – jaunuolio išsiuntimas namo. Taikydami šią priemonę įsivertinkite, kokias pasekmes tai gali turėti jaunuoliui, jums ir organizacijai (pavyzdžiui, kas atvyks jaunuolio pasiimti, kad jis saugiai grįžtų namo? kas parašys laišką rėmėjams, kad renginyje dalyvauja vienu dalyviu mažiau? ir pan.).
- Nepasiduokite maldavimams ir perkalbėjimams. Paauglystėje labai svarbus uždavinys – išmokti laikytis susitarimų ir ribų. Taigi elkitės taip, kaip iš anksto susitarėte su jaunuoliu ar jaunimo grupe.
- Ypač rizikingas – paskutinis vakaras, nes jaunuoliai labiausiai atsipalaiduoja, o organizatoriai dažnai jaučiasi pavargę ir dažnai atlaidžiau žiūri į taisyklių laikymąsi (pavyzdžiui, tingi kalbėtis su tėvais, nes iki stovyklos pabaigos liko 5 val.). Prevenciškai galite pasiūlyti saugiausią įmanomą programą (pavyzdžiui, vakarojimą prie laužo), kartu su grupe truputį pakoreguoti susitarimus (pavyzdžiui, eiti miegoti 2 val. vėliau nei įprastai), tačiau įvykus nusižengimams vis tiek į juos

reaguokite rimtai. Jauni žmonės turi jausti, kad jūs „turite stuburą“ ir nebūsate perkalbamas, todėl vienintelė jų išeitis – koreguoti netinkamą elgesį.

Labai tikėtina, kad per renginius su nakvyne jums reikės kelis kartus per naktį atsikelti sudrausminti nemiegančių jaunuolių, kalbėtis su jais. **Labai svarbu, kad šią veiklą matytumėte kaip savo darbo dalį, o ne kaip netikėtai iškilusią problemą, kurią reikia kuo greičiau išspręsti.**

Skirkite laiko reaguoti į taisyklių nesilaikymą, nes nepaisant jūsų renginio temos, tai vienas svarbiausių jaunų žmonių poreikių – išbandyti naujus dalykus ir savo galimybių ribas, suprasti, kas galima ir kas ne, treniruotis asmeninės atsakomybės ir elgesio pasekmių prisiėmimą. Tik taip paauglys tampa suaugusiu žmogumi.

Taigi, geriausia į taisyklių nusižengimą reaguoti ramiai ir užtikrintai, nedramatizuojančiai (bet ne apatiškai ir biurokatiškai!). Savo emocijas suvaldyti padeda darbas organizatorių komandoje, galimybė tartis su kolegomis. Pavyzdžiui, nors jaunuoliai nustebę, kad jūs su jais vykdote ilgą drausminantį pokalbį 1 val. nakties, tačiau jūs ramus – žinote, kad šiandien naktį budite jūs, o kolega ves rytinę programą ir jūs galėsite pailsėti.

Per pokalbius būti ramiam gali padėti tai, kad:

- prisimenate, kad taisyklių nesilaikymas nėra susijęs su jumis asmeniškai, dažnai tai amžiaus tarpsnio nulemta veikla;
- žinote, kad dažniausiai taisyklių nesilaiko jaunuoliai, patyrę traumas ir prieštarigus jausmus, kuriems sunku suprasti taisykles ir lūkesčius;
- žinote, kad atsakingo elgesio formavimas – sudėtingas uždavinys, nes kiekvieno paauglio poreikiai yra skirtingi ir ypatingi, todėl gali reikėti ir kelių pokalbių;

Vis dėlto visada turite įvertinti, kada jaunuolio elgesys yra įprastas taisyklių nesilaikymas, o kada jau raudonas linijas peržengiantis elgesys. Jei jaunuolio elgesys kelia pavojų jam pačiam (pavyzdžiui, pasikartojantis išėjimas iš stovyklos teritorijos, maudymasis naktį be leidimo ir t. t.) arba kitiems (pavoingas peilio mėtymas, kito dalyvio sumušimas, vagystė ir t. t.) tuomet jūsų reakcija turi būti griežta.

Paprastai drausminimas vykdomas pakopomis:

1. įspėjimas ir taisyklių priminimas;
2. trumpas veiklos stabdymas (pavyzdžiui, paprašoma nebedalyvauti žaidime);
3. asmeninis pokalbis;
4. šalinimas iš renginio paaiškinant, kad jaunuolis vėl bus laukiamas kitą kartą, jei norės laikytis taisyklių.

Leidinio pabaigoje pridėdame mūsų dažniausiai naudojamas taisykles *(priedas Nr. 1)*.

Kada privaloma informuoti tarnybas?

„O kada jau reikia kviešti policiją? greitąją?“ – klausimas, kuris dažnai iškyla tiek kasdieniame darbe su jaunimu, tiek per įvairius renginius. Per ilgus darbo metus pastebėjome, kad dirbančių su jaunimu požiūris į policiją ir kitas tarnybas keičiasi į pozityvią pusę, o policijos įsitraukimas vis rečiau matomas kaip bausmė ar gėda. Tarnybos savo ruožtu taip pat didina savo supratimą apie darbą su jaunimu ir po truputį pritaiko paslaugas prie jaunų žmonių poreikių.

Tačiau kartais vis dar norima apsieiti „be problemų“, lyg pats policijos kvietimas savaime sukeltų problemas. Taip pat pastebime, kad kartais vengiama kviešti tarnybas ir dėl to, kad nenukentėtų renginio organizatorių įvaizdis („pasirodys, kad patys organizatoriai nesusitvarko“) arba siekiant „negąsdinti renginio dalyvių“. Tačiau šiuo leidiniu skatiname laikytis galiojančių įstatymų bei esant kritinėms situacijoms dalytis informacija ir atsakomybe su atitinkamomis institucijomis.

Į skubios pagalbos tarnybas privaloma kreiptis arba jas informuoti, kai:

- kyla pavojus dalyvių sveikatai ar gyvybei;
- įvykus vagystei, kai daiktas nėra grąžinamas (nuostoliai nėra atlyginami) ir nukentėjusysis nori kreiptis į policiją;
- sąmoningo suplanuoto smurto prieš kitą dalyvį atvejais (arba jei yra aiškius nukentėjusysis ir jis to pageidauja);

- dalyviams nesaugu dėl aplinkos veiksnių (pavyzdžiui, pašaliniai asmenys atsisako palikti privačią teritoriją, kurioje vyksta veikla);
- jei žinome apie vykstantį ar įvykusį nusikaltimą veiklos metu, kadangi LR baudžiamajame kodekse numatyta, jog nusikaltimo, ar nusikaltimą padariusio asmens slėpimas taip pat yra nusikaltimas, užtraukiantis atsakomybę.

Dalijamės keletu praktinių patarimų.

- ✓ Jei turite įtarimų dėl dalyvių sveikatos būklės, visada patartina kreiptis į medikus (kviesti greitąją pagalbą, arba patiems nuvežti jaunuolį į arčiausiai esantį skubios pagalbos centrą). Jei jaunuolis jaunesnis nei 16-os metų, svarbu apie tai informuoti tėvus ar globėjus bei su savimi turėti tėvų sutikimą ar dalyvio sutartį, kuriame įvardyti už nepilnametį atsakingi asmenys ir tėvų sutikimas teikti sveikatos priežiūros paslaugas (tai netaikoma būtinajai medicinos pagalbai). Jaunuoliui, vyresniam nei 16-a metų, sveikatos priežiūros paslaugų teikimui užtenka jo paties sutikimo. Žinoma, jei jaunuoliui suskaudo galvą ar pilvą, nebūtina jo iškart vežti į ligoninę, tačiau jei būklė ilgai nepraeina ir prastėja, nėra aiškios negalavimo priežastys, jaunuolis nebegali dalyvauti programoje – kreipkitės į gydytojus. Praktikoje yra pasitaikę ir taip, kad pasiūlius jaunuoliui vykti į gydymo įstaigą staiga negalavimai liovėsi.
- ✓ Kaip elgtis jei kažkam dinga daiktas? Pirmiausia derėtų pabandyti atsekti dienos eigą ir prisiminti, kada ir kur tiksliai daiktas buvo matytas paskutinį kartą. Mūsų patirtis rodo, visgi didžioji dalis „vagysčių“ atvejų yra išsiblaškymo, „kažkur palikau“ ir „iškrito“ atvejai. Jei jaunuolis asmeniškai neranda dingusio daikto, naudinga į paieškas įtraukti ir kitus jaunuolius, nes taip padidėja tikimybė jį rasti, o jei visgi daiktas buvo ne pamestas, o pasisavintas – taip suteikiama galimybė klaidą ištaisyti ir daiktą grąžinti. Jei paaiškėja, jog tai nėra išsiblaškymo, o labiau vagystės atvejis, ir po bendrų paieškų daiktas neatsirado, galima suteikti erdvę ir kviesti anonimiškai grąžinti daiktą sutartoje vietoje iki sutarto laiko. Tačiau bet kuriuo atveju jei nukentėjusysis (ar

jo tėvai / globėjai jei jaunuolis nepilnametis) nori, turi būti kviečiama policija ir rašomas pareiškimas. Taip pat labai svarbu šiuo atveju vagystę aptarti su visa grupe, nes toks incidentas bet kuriuo atveju paveikia grupę: kyla įvairūs jausmai, nepasitikėjimas, nesaugumas, vienas kito įtarinėjimai, gali prasidėti kaltųjų paieškos, kerštas, patyčios ir pan. Šie procesai bet kuriuo atveju vyks, taigi geriau kylančius jausmus, nerimą bei kitus klausimus aptarti jūsų moderuotame procese nei palikti tai išsiaiškinti patiems dalyviams.

- ✓ Kaip jau minėjome anksčiau, svarbu dėti visas pastangas, kad būtų išvengta bet kokio smurto: prevenciškai reaguoti ir neignoruoti tarp renginio dalyvių kylančių konfliktų, patyčių, pasyvios agresijos ir kitų ženklų, kurie rodo didėjančią tarpusavio įtampą. Tačiau visgi nutikus incidentui: apsižodžiavimui, apsistumdymui ar muštynėms, svarbu atskirti konfliktuojančius jaunuolius, leisti nusiraminti ir padėti išsiaiškinti, kas nutiko, nurimus moderuoti abiejų šalių pokalbį. Jei jaunuolių muštynės – nevykęs bandymas išspręsti konfliktą, svarbu padėti išsiaiškinti ir jei pavyks, rasti būdų kaip toliau dalyvauti programoje (jei padaromi susitarimai ir tolimesniam dalyvavimui pritaria abi konfliktuojančios pusės ir su tuo sutinka likusi grupė). Tačiau jei tokioje situacijoje yra aiškiai nukentėjusioji pusė ir jaunuolis (tėvai / globėjai, jei jaunuolis nepilnametis) pageidauja kreiptis į policiją, reikėtų padėti jaunuoliui tai padaryti.
- ✓ Jei smurto atvejis nėra negebėjimas kitaip išreikšti emocijų, o yra suplanuotas ir įvykdytas sąmoningai – tuomet būtina kviesti policiją bei pašalinti smurtavusį ar smurtavusius jaunuolius iš renginio. Jei dalyviai nepilnamečiai, būtina informuoti artimuosius (tiek aukos, tiek smurtautojo). Operatyviai reaguoti reikėtų į įvairių formų suplanuotą smurtą: fizinį, emocinį, seksualinį, kibernetinį.
- ✓ Į policiją reikėtų kreiptis jei prieš jaunuolius bet kokios formos smurtą naudoja suaugę asmenys, renginio personalas. Kaip jau minėta anksčiau, yra privaloma, kad visi dirbantys su nepilnamečiais būtų prisistatę neteistumo pažymas, tačiau jei kyla pagrįstų įtarimų dėl netinkamo suaugusiųjų elgesio su jaunuoliais – jie turėtų tuoj pat

nutraukti bet kokį kontaktą su jaunuimu, būti informuojamos teisėsaugos institucijos ir tiriamos įvykio aplinkybės.

- ✓ Kreiptis pagalbos į policiją siūlome ir tada, jei privačioje valdoje esančioje renginio vietoje yra pašalinių asmenų, kurie neturi teisės ten būti, o paprašius palikti teritoriją, tokiam prašymui nepaklūsta. Žinoma, visuomet pirmiausia reikia bandyti kalbėtis ir susitarti, tačiau jei matote, kad susitarti nepavyks (pašaliniai asmenys yra išgėrę, įkyrūs, agresyvūs, neinantys į dialogą, demonstruoja nepagarbą personalui ar jaunuoliams) – geriau ilgai nedelsti ir skambinti 112.
- ✓ Jei jaunuoliai sugadina renginio organizatorių, nuomotojų, kitų dalyvių turtą, apsigavaria artimiausioje parduotuvėje ir pan., reagavimas veikiausiai turėtų būti panašus: pirmiausia jaunuoliai skatinami priiimti atsakomybę, atlyginti padarytus nuostolius bei susitaikyti su žala patyrusiais asmenimis. Jei šalims pavyksta susitarti ir nebelieka jokių pretenzijų vieni kitiems, tuomet policijos informuoti nėra poreikio. Tačiau jei to padaryti nepavyksta ir / ar nuostolių patyrę asmenys pageidauja – reikia informuoti policiją.
- ✓ Jei renginio organizatoriai žino, kad dalyviai turi ar vartoja narkotines medžiagas, įstatymas įpareigoja apie tai pranešti policijai. Jokiu būdu negalima jų mėginti paimti iš jaunuolių (paslėpti ar nuleisti į tualetą), nes tokiu atveju galite būti apkaltinti narkotinių medžiagų laikymu, slėpimu arba bendrininkavimu atliekant nusikalstamą veiką.
- ✓ Svarbu žinoti patiems ir informuoti jaunuolius apie tai, kad sužinojus apie bet kokią jaunuolių daromą nusikalstamą veiką, mes kaip ugdytojai, privalome apie tai informuoti teisėsaugą, nes tai daryti mus įpareigoja įstatymai. Jaunuolių gailėjimas, dangstymas ir užtarinėjimai neduoda ilgalaikės naudos, o tik sudaro jiems prielaidą manipuliuoti ir būti nebaudžiamiems.
- ✓ Jei įtariate, kad nusižengimų rizika yra labai didelė (pavyzdžiui, dirbate su delinkventinio elgesio jaunuoliais, jaunuimu išėjusių iš įkalinimo įstaigų ir pan.), tuomet organizuodami renginį galite pasitarti su bendruomenės ar viešosios tvarkos pareigūnais. Iš anksto aptarkite, kurios situacijos yra policijos, o kurios – socialinio darbo dalis, kaip į tai reaguosite.

- ✓ Kaip reaguoti į krizines jaunuolių situacijas galima daugiau rasti leidinyje *Algoritmai dirbant su jaunais žmonėmis*.

Pašalinimas iš renginio, išvykimas anksčiau

Efektyvioms drausminimo priemonėms išsekus, o jaunuolio elgesiui nepasikeitus, gali būti priimamas sprendimas dalyvį iš renginio pašalinti. Štai keletas priežasčių (sąrašas ne baigtinis), dėl ko gali būti stabdomas jaunuolio dalyvavimas renginyje:

- jaunuolis kelia pavojų savo ar kitų dalyvių sveikatai;
- yra didelė tikimybė, kad jaunuolis gali būti pavojingas kitiems dalyviams;
- stipriai pasikeičia dalyvio emocinė būklė, dėl kurios jis negali dalyvauti renginyje. Pavyzdžiui, sužinoma apie artimojo netektį;
- jaunuolis pats to pageidauja.

Rekomenduojame atkreipti dėmesį į tai, kad:

- sprendimas pašalinti jaunuolį būtų priimtas apsvarsčius įvairias galimybes, sąmoningai, o ne pagrįstas emocijomis. Jaunuoliui sprendimą pranešti reikėtų kaip įmanoma ramiau, jokiu būdu ne pakeltu tonu;
- pašalinimas turi būti skaidrus ir jaunuoliui aiškiai įvardijamos pašalinimo priežastys;
- apie sprendimą pašalinti jaunuolį žinotų visa vadovų komanda;
- išsiųsdami dalyvį iš renginio įsitikinkite, kad pranešėte visoms reikiamoms tarnyboms;
- apie pašalinimą būtų informuoti artimieji (jei jaunuolis nepilnametis);
- jaunuolio išvykimas iš renginio anksčiau nei numatyta pabaiga ne visada turėtų būti priimamas kaip nesėkmė, nes kartais būtent tokia patirtis gali būti dar naudingesnė jaunuoliui;
- jaunuolio šalinimas iš renginio turėtų būti kaip galutinė priemonė, o ne gąsdinimo ar grasinimo priemonė;
- pašalinant jaunuolį iš renginio turi būti leidžiama suprasti, kad ateityje jis galės dalyvauti renginiuose, jei laikysis susitarimų.

Keletas praktinių patarimų:

- ✓ Pokalbį su jaunuolio tėvais ar globėjais telefonu, patartume papildomai dokumentuoti trumpąja sms žinute arba el. laišku, trumpai išdėstant tai, kas buvo aptarta ir kokie susitarimai priimti. Pavyzdžiui, „Kaip kalbėjome telefonu, dėl taisyklių nesilaikymo jūsų vaikas yra šalinamas iš stovyklos. Sutarėme, kad šiandien 13.30 val. atvyksite jo pasiimti. Nuo 13.30 val. mes nebebūsime teisiškai atsakingi už šį jaunuolį. Prašome atsakyti į šį laišką ir patvirtinti, kad galite pasiimti jaunuolį sutartu laiku.“
- ✓ Jei jaunuolio dalyvavimas renginyje dėl vienokių ar kitokių priežasčių baigiasi anksčiau nei numatyta, svarbu, kad būtų asmuo, kuris jį išlydėtų iš renginio (parvežtų namo, perduotų tėvams, medikams, policijai ar pan.). Šį vaidmenį gali atlikti ir anksčiau minėti papildomi asmenys, kad likę ugdytojai galėtų tęsti renginį.
- ✓ Jei jaunuolis yra šalinamas iš renginio ne savo noru, svarbu, kad jis nebūtų paliktas renginio teritorijoje vienas ilgą laiką, nes pagautas emocijų jaunuolis gali pasielgti neadekvačiai. Taip pat svarbu net ir pašalinimo atveju kiek įmanoma nuraminti jaunuolį, reaguoti į jį empatiškai. Nereikėtų priimti jaunuolio netinkamo elgesio asmeniškai, galima tiesiog skaidriai paaiškinti apie tai, kodėl toks sprendimas priimtas. Pavyzdžiui, „Matome, kad visgi tau niekaip nepavyksta dalyvauti programoje. Nors ir mėginome kalbėtis, sudaryti tau sąlygas keisti elgesį dalyvaujant veikloje, tačiau tu vis tiek visas užsiėmimų sesijas praleidi lovoje ir prie grupės prisijungi tik pavalgyti bei vakarais, kai oficialiai programa baigiasi. Dalyvavimas renginyje reiškia, kad reikia dalyvauti ir programoje, ne tik fiziškai būti renginio teritorijoje, o miegojimas dienos metu nėra dalyvavimas. Panašu, kad ši mokymų tema tau nėra aktuali ar formatas tau nėra tinkamas, taigi, nusprendėme, kad pašaliname tave iš renginio.“
- ✓ Jei jaunuolis yra pašalinamas ar išvyksta iš renginio anksčiau savo noru, apie tai turi žinoti ir kiti renginio dalyviai, nes jaunuoliui netekus dalyvio statuso, jis turėtų būti traktuojamas kaip pašalinis žmogus. Tai reiškia, kad jaunuolis nebegali lankytis renginio teritorijoje, kambariuose, naudotis inventoriumi ir pan.

- ✓ Jei renginys vyksta kitame mieste, o pagal sutartį kelionės išlaidas turėtų padengti renginio organizatoriai, šio susitarimo reikėtų laikytis net ir tuo atveju, jei jaunuolis yra pilnametis ir yra pašalinamas. Užtikrinti jaunuoliui galimybę grįžti svarbu dar ir todėl, kad neturėdamas resursų grįžti namo, jaunuolis gali mėginti keliauti autostopu, grįžti į renginį, trukdyti vykstančioms veikloms, bandyti susisiekti su kitais renginio dalyviais prašydamas pinigų, mėginti kerštauti ar pan. Taigi, svarbu nepalikti jaunuolio rizikingoje padėtyje, kai jis gali pridaryti daugiau problemų sau ir kitiems.
- ✓ Toliau dirbant su likusia grupe reikėtų skaidriai ir aiškiai aptarti jaunuolio pašalinimą / išvykimą anksčiau, tačiau pasidalyti su jais tiek, kiek tai liečia visą grupę. Pavyzdžiui, jaunuolis nusprendė iš stovyklos išvykti anksčiau, nes policija sulaikė jo brolių. Tokiu atveju pakanka grupę informuoti, kad iškilo asmeninių sunkumų namuose. Tačiau nereikėtų spekuliuoti ir visai grupei pasakoti apie tai, kas nutiko, svarstyti už ką, ar ir pats jaunuolis nėra įsivėlęs ir pan., nes tai nėra klausimas, liečiantis kitus grupės narius ir apie tai kalbėtis yra neetiška.
- ✓ Atsižvelgiant į aplinkybes suteikti galimybę jaunuoliui prieš išvykstant pačiam atsisveikinti su grupe, jei nori paaiškinti išvykimo priežastis, jei yra poreikis atsiprašyti ar pasakyti kažką svarbaus.

Po renginio

Kaip jau minėjome anksčiau, paskutinę dieną grupės nariai gali tapti irzlūs, apatiški ir liūdni. Kadangi kai kuriems jaunuoliams išsiskyrimas gali būti ypač sudėtingas emociškai (dažnai tai būdinga jaunimui augančiam valstybės globoje, gyvenantiems tik su vienu iš tėvų ar išgyvenantiems netektis), verta sudaryti erdvę ir skirti laiko, kad jie galėtų atsisveikinti su draugais, organizatoriais, simboliškai atsisveikinti su vieta, kurioje vyko renginys. Siūlytumėm neskubėti po renginio išprašyti dalyvių iš mokymų erdvės, o leisti jiems padėti jums sutvarkyti patalpas. Jaunimo mainų ir stovyklos išvykimo dieną siūlytumėm neplanuoti jokių veiklų, tiesiog sudaryti galimybę jaunimui išlydėti išvykstančius, paklausti mėgstamos dainos, nusifotografuoti kartu ir apsikeisti socialinės medijos kontaktais. Gali būti, kad kai kurie jaunuoliai norės priėti prie organizatorių ir pasakyti jiems grįžtamąjį ryšį, pasikalbėti, todėl siūlytumėm atsisveikinimo procesą palikti natūraliai eigai (nebūtina organizuoti veiklą), tačiau būti kartu su grupe, neplanuoti kitų veiklų, kol išvyks paskutiniai grupės nariai.

Gali taip nutikti, kad kai kurie dalyviai po renginio pasiliks toje vietoje (pavyzdžiui, po stovyklos tėvai neatvyksta dalyvės pasiimti ir prašo palaukti dar tris valandas). Tokiu atveju svarbu įsitikinti, kad dalyvę paliekate saugioje aplinkoje, nepažeidžiate sutarties sąlygų, paskambinti tėvams ir pranešti, kad dalyvė lieka viena jų atsakomybėje.

Renginiui pasibaigus vertėtų skirti laiko darbuotojų ir savanorių komandoje įvertinti, kokių sunkumų kilo, kaip buvo su jais tvarkomasi. Jei panašų renginį organizuosite ateityje, taip identifikuosite „silpnas vietas“ programoje, o jei ne – aptarsite bendrus elgesio principus, kaip elgtumėtės panašiose situacijose. Toks aptarimas leidžia jūsų komandai panašiose situacijose reaguoti greičiau, tiksliau ir efektyviau, o savanoriams tai – svarbi mokymosi patirtis.

Per aptarimą leiskite pasisakyti visiems, nes net ir savanoriai dažnai turi ką pasakyti. Pavyzdžiui, kadangi jie turi betarpiškesnį kontaktą su dalyviais, jie jums gali papasakoti apie vietas, kur paslapčia rinkdavosi jaunimas, temas, kuriomis buvo kalbama su jumis nedalyvaujant. Tai leidžia užtikrinti geresnį dalyvių saugumą ateityje, jei toje pačioje vietoje planotumėte daryti kitą

renginį, sužinoti specifinį jaunimo slengą (pavyzdžiui, kokiais žodžiais jie kalba apie žolės rūkymą).

Per renginius paprastai nebūna laiko ilgoms diskusijoms organizatorių komandoje, tačiau jam pasibaigus skirkite pakankamai laiko aptarti priimtus sprendimus, kaip komandos nariai jaučiasi, kad jie buvo priimti, ar tie sprendimai buvo efektyvūs. Kitą kartą priimdami sprendimus galėsite žinoti, kiek stipriai jie sutampa su kiekvieno iš jūsų vertybėmis, požiūriais, profesine laikysena. Tokie aptarimai – būdas geriau pažinti save ir kolegas ne tik iš profesinės, bet ir asmeninės pusės, sudarantys sąlygas jums patiems gerai jaustis darbe, kurį dirbate.

Jei per renginį buvo netikėtų situacijų, įsitikinkite, kad apie jas informavote visas reikiamas institucijas, dalyvių tėvus ir kitus reikiamus asmenis (pavyzdžiui, jei toje pačioje stovyklavietėje darbą tęs kita stovyklos vadovų pamaina, pravartu informuoti juos apie sugadintą inventorių dar prieš jiems atvykstant). Jei informacija dar neperduota – sudarykite veiklų planą, kas ir iki kada informaciją perduos.

Natūralu, kad dirbdami pirmiausia palaikote jaunuolius ir jų tėvus, tačiau svarbu nepamiršti palaikyti ir vienas kito. Jei jaučiate, kad to trūko renginio metu, skirkite pakankamai laiko suteikti emocinei paramai ir palaikymui organizatorių komandoje po renginio.

Renginiui pasibaigus suplanuokite bent 2–4 val. organizatorių veiklai aptarti. Trukmė gali varijuoti priklausomai nuo renginio tikslų, trukmės, komandos dydžio.

Nepamirškite, kad dalyvių saugumą užtikrinti padeda geras jaunimo poreikių supratimas, todėl nuolatos kelkite savo kvalifikaciją mokymuose ir supervizijose.

Saugių renginių!

PRIEDAS Nr. 1

Tipinės renginio taisyklės

1.	Programoje pasirodyti laiku, nevėluoti.
2.	Kalbėti po vieną, gerbti kito žmogaus nuomonę, stengtis įsiklausyti.
3.	Palaikyti tvarką renginio teritorijoje, saugoti inventorių.
4.	Kitų asmenų fotografijų publikavimas galimas tik atsiklausus.
5.	Alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimas, rūkymas ir <i>vape'inimas</i> netoleruotinas. Apie tokį elgesį bus pranešta tėvams.
6.	Smurtas, įskaitant ir patyčias, netoleruotinas. Apie tokias situacijas būtina pranešti renginio organizatoriams.
7.	STOP taisyklė. Yra galimybė nedalyvauti kurioje nors veikloje, jei neleidžia sveikata ar yra kitų svarbių priežasčių. Apie jas reikėtų informuoti veiklos vadovus ir grupę. Idealu, jei informuojama iš anksto.
8.	Konfidencialumas. Mokymosi patirtys yra unikalios ir kartais netikėtos. Labai svarbu, kad pasakodami apie renginį kitiems nepasakotumėm konkrečių vardų ir įvykių, o kalbėtumėm apie tai, ko patys išmokome, supratome, ypač jei kuri nors patyrimo dalis yra nemaloni kitam žmogui.
9.	Aktyvus dalyvavimas. Dalyviai kviečiami būti aktyvūs, įsitraukti į renginio programą, inicijuoti veiklas. Jei programos ar kalbėjimo tempas per didelis, prašome reaguoti, nes galima kalbinė parama.
10.	Ramybės laikas – nuo 24 val. Vidurnaktį visi turi būti kambariuose.
11.	Eiti į kitų žmonių kambarius draudžiama. Norint bendrauti su kitais žmonėmis galima tai daryti viešose erdvėse.
12.	Būti „čia ir dabar“, rekomenduojama leisti sau pailsėti nuo informacijos srauto ir telefonu naudotis tik per pertraukėles, ryte iki programos arba vakare po jos. Pokalbiai su tėvais taip pat turėtų vykti ne programos metu.
13.	Maudymasis galimas tik esant dviem prižiūrėtojams ir tik jiems leidus.
14.	Dalyviams draudžiama išeiti iš renginio teritorijos arba kitaip kelti grėsmę savo saugumui (pavyzdžiui, turėti pavojingų daiktų).

PRIEDAS Nr. 2

Specifiniai renginių formatai

Vertėtų atkreipti dėmesį, kad kai kurie renginių formatai turi specifinių rizikų. Aprašome tris populiariausius formatus – žygį, stovyklą ir jaunimo mainus, tačiau reikia turėti omenyje, kad formatų įvairovė yra didžiulė, taip pat galimas jų mišinys (pavyzdžiui, stovykla su žygiu).

Žygis

Vertėtų įvertinti daugybę veiksnių, galinčių daryti įtaką jaunimo saugumui žygių metu, iš kurių pagrindiniai yra šie:

- pasirinktas žygio būdas (pėsčiomis, dviračiais, vandens transportu ir t. t.);
- žygio maršrutas;
- turima įranga;
- fizinis ir emocinis grupės pasirengimas;
- oro sąlygos;
- telefoninio ryšio kokybė žygio vietovėje ir galimybė pasiekti dalyvius automobiliu.

Dažniausiai pavienių veiksnių pasikeitimas sunkumų nesudaro, bet jie išskyla tada, kai pasikeičia keletas iš jų (pavyzdžiui, dalyviai pametė palapinę ir pradėjo lyti). Kai kurie veiksniai gali būti sušvelninti dar prieš žygį.

- Žygiams svarbus geras fizinis pasirengimas, todėl jei dalis dalyvių į žygį eis pirmą kartą arba tiksliai nežinote jų fizinio pasirengimo, siūlytume rinktis vienos dienos žygį arba bent jau nakvynę su pastoge, kurioje bus galima išsidžiovinti rūbus ir pailsėti, o kitą dieną eiti trumpesnį atstumą.
- Oro sąlygos Lietuvoje visada yra sunkiai prognozuojamos, todėl geriausia ruoštis ir lietingam orui, net jei danguje nėra nei debesėlio. Galima susiplanuoti alternatyvius maršrutus, jei oro sąlygos pablogėtų (t. y. tokiu atveju eiti trumpesniu keliu). Atkreipkite dėmesį, kad kai kuriose teritorijose žygio maršruto sutrumpinti nebus įmanoma.

- Pažymėkite žygio maršrutą žemėlapyje. Maršrutą suskirstykite atkarpomis, geriausia atkarpų atskaitos taškais pasirinkti tokius gamtos arba žmonių sukurtus objektus, kurių nesupainiotumėte su kitais ir prie jų būdami tikrai žinotumėte, kad esate būtent ten (pavyzdžiui, ant ežero kranto – netikslu, bet prie bažnyčios – beveik neįmanoma suklysti).
- Identifikuokite pavojingiausias žygio atkarpas (pavyzdžiui, kuriose nėra aiškių orientyrų ir kur nėra telefoninio ryšio) ir kiekvienai šiai atkarpai rizikų vertinimo plane susirašykite savo elgesį, kurį planuojate, jei ištiks nelaimė. Rizikų vertinimo planą pristatykite keliems organizacijos kolegoms ir paprašykite grįžtamojo ryšio.
- Užsirašykite planuojamą kiekvienos atkarpos įveikimo laiką, taip per žygį lengviau pastebėsite, jei grupė eina lėčiau nei planavote ir iškyla rizika nepasiekti stovyklavietės iki sutemstant.
- Įvertinkite, kada pateka saulė, kada nusileidžia. Patartina į nakvynės vietą ateiti bent dvi–tris valandas prieš saulėlydį. Įvertinkite riziką pasiklysti ir savo pasirengimą statyti palapines ir gaminti maistą tamsoje.
- Naktinis žygis – įdomi patirtis, tačiau jam reikia iš anksto pasiruošti. Būtinai turėkite atšvaitines liemenes, prožektorius ir atsarginius elementus, venkite asfaltuotų kelių, o jei to padaryti neišeina – įsitinkite, kad dalyviai eina tinkama kelio puse.
- Ypač atidžiai rinkitės stovyklavietės vietą. Nors dauguma žmonių eidami į gamtą bijo tamsos ar laukinių gyvūnų, tačiau mūsų patirtis rodo, kad dažniausiai pavojų sukelia apsvaigę asmenys sutikti pakeliui arba švenčiantys stovyklavietėse. Būtinai su savimi turėkite mobiliojo ryšio telefoną, jei turite galimybę – rinkitės privačias stovyklavietes arba leidimą ją įsirengti iš anksto suderintoje privačioje valdoje (pavyzdžiui, vietinių ūkininkų valdoje).
- Atkreipkite dėmesį, kad valstybinių švenčių metu stovyklaviečių užimtumas gali būti didesnis, o rizika sutikti apsvaigusią asmenų – išaugusi.
- Jei vieta, kurioje ketinate stovyklauti, nėra poilsiavietė – turite gauti miško valdytojo leidimą raštu (pagal LR Aplinkos ministro įsakymu patvirtintas „Lankymosi miške taisykles“).

- Planuodami žygį pasitarkite su vietovę gerai išmanančiais asmenimis (pavyzdžiui, miško urėdais, nacionalinio parko darbuotojais ir pan.). Galite nusiųsti jiems skanuotą žygio maršrutą, galbūt jie turės jums naudingų patarimų arba įspės apie galimas, bet jums nežinomas, rizikas.
- Įsitinkinkite, kad vietovėje, kurioje vykdysite žygį, nevyks karinės pratybos arba medžioklė. Jaunuoliai turi žinoti, kad išgirdus šūvius turi būti gulama ant žemės, o jūs skambinsite už vietovės apsaugą atsakingiems asmenims.
- Žygis – komandinės dvasios išbandymas ne tik dalyviams, bet ir organizatorių komandai. Jokiu būdu neorganizuokite žygio būdamas vienas! Geroji praktika yra tokia, kad dalis suaugusių asmenų lydi jaunimo grupę žygio metu, o kiti – būna pasiruošę atvykti į vietovę automobiliu. Nutikus nelaimei ar prireikus išvežti vieną dalyvį (pavyzdžiui, nutrynė batai ir nebegali paeiti), didesnis suaugusių asmenų skaičius jums bus reikalingas, nes vienas turės būti su grupe, kitas – vairuoti automobilį, trečias – būti stovyklavietėje / sodyboje su žygį nutraukusiais dalyviais. Paprastai su tėvais komunikuoja tas asmuo, kuris yra stovyklavietėje su stabiliu telefono ryšiu.
- Turėkite atsarginių žemėlapių kopijų, pasirūpinkite, kad jas turėtų ir jūsų kolegos.
- Vidutinis jaunimo grupės ėjimo greitis pievomis ir keliu yra 4–5 km/h. Atitinkamai planuokite žygiavimo laiką.
- Jaunuoliai turėtų mokėti prižiūrėti laužavietę, tačiau jei laužui įkurti naudojate degų skystį, jie tą turėtų daryti jūsų prižiūrimi. Po panaudojimo degų skystį padėkite į saugią vietą, jokiu būdu nepalikite šalia laužo!
- Peilis – vienas iš svarbių žygio atributų, tačiau jaunuoliai turi mokėti jais naudotis, elgtis atsakingai – aptarkite peilių naudojimą dar prieš žygį. Jei jaunuolis peiliu naudojasi nesaugiai (pavyzdžiui, mėto į žemę), galite peilį konfiskuoti iki renginio pabaigos. Jaunuolio savarankišką peilio naudojimą siūlytumėm įtraukti į tėvų sutikimą.

- Prieš išeinant į žygį apžiūrėkite komandos nešamus daiktus ir dalyvių aprangą. Įsitinkinkite, kad visų avalynė tinkama, turite visas reikiamas priemones: miegmaišius, palapines ir t. t. Kompasą ir žemėlapių rekomenduojame turėti ir mokėti jais naudotis, net jei ir planuojate naudotis navigacija, nes kartais navigacija išsikrauna / sudūžta ir tenka kliautis ne tokiomis moderniomis, tačiau patvariomis priemonėmis.
- Prieš žygį pasitinkinkite, kas paėmė bendro naudojimo pirmosios pagalbos vaistinėlę (visi turi žinoti jos buvo vietą). Kiekvienas dalyvis turi turėti ir savo asmeninę vaistinėlę, jei naudoja kokius nors gydytojo paskirtus vaistus ar vitaminus.
- Pasirūpinkite mobiliųjų telefonų ir žemėlapių apsauga nuo drėgmės. Jei neturite specialių įdėklų, galite naudoti celofanines įmautes.
- Jei žygis reikalauja specifinių įgūdžių (pavyzdžiui, orientavimosi vietovėje), prieš pradėdant žygiuoti galite jaunimui priminti žemėlapių naudojimo pagrindus, sutartinius ženklus (išanalizuoti legendą).
- Žygio metu jūs neprivalote eiti priekyje ir vesti grupės. Netgi priešingai – daug efektyviau leisti jaunuoliams patiems naviguoti ir lyderiauti, tačiau jūs visada turite žinoti, kur esate, sekti vietovę žemėlapyje. Neišleiskite jaunuolių iš akių – net jei ir atsiliekate, jie vis dar turi būti jūsų regėjimo lauke!
- Grupei išsiskirti nerekomenduojame, nebent išsiskyrimas yra trumpalaikis (iki 10 min) ir abiejose grupėse yra po suaugusį asmenį. Grupę prižiūrėti turėtų bent du suaugę asmenys (atkreipkite dėmesį, kad ir jums gali kas nors nutikti, todėl turi būti dar vienas asmuo, pasirošęs teikti pagalbą).
- Prieš renginį sužinokite, kurie jaunuoliai nėra pasiskiepiję nuo erkių sukeltamų ligų, įsitinkinkite, kad tiek jie, tiek tėvai sutinka su žygio rizikomis. Efektyviai naudokite repelentus ir kitas apsaugos priemones, įsitinkinkite, kad dalyviai nėra šioms priemonėms alergiški.
- Saulėtą dieną įsitinkinkite, kad dalyviai dėvi galvos apdangalus, turi kremą nuo saulės.

- Tiek karštą, tiek lietingą dieną dalyviai turi turėti pakankamai vandens. Įvertinkite tai, kad galite pasiklysti, jūsų numatytoje vandens papildymo vietoje jo gali nebūti (pavyzdžiui, tuščias šulinys) arba gali nepavykti surasti žemėlapyje pažymėto šaltinio. Patartina su savimi turėti bent keletą vandens valymo tablečių, kad kraštutiniu atveju galėtumėte naudoti ežero vandenį.
- Prieš žygį kartu su jaunimu pasikartokite pirmosios pagalbos iškvietimo ir teikimo algoritmą, prisiminkite kokiu numeriu skambinti (112).
- Atkreipkite dėmesį, kad jaunuoliai, nepriskirti pagrindinei medicininei fizinio pajėgumo grupei arba turintys spec. ugdymosi poreikių, dviejų dienų ir ilgiau trunkančiuose turizmo renginiuose gali dalyvauti tik su gydytojo leidimu.
- Turėkite vaikų turizmo renginių organizavimo pažymėjimą, įsitinkite, kad jūsų pirmosios pagalbos teikimo įgūdžiai nėra pamiršti, pasidomėkite vaikų turizmo renginių organizavimo aprašą nusakančiu įstatymo aktualia redakcija.
- Jokiu būdu nesūlytumėm vežtis jaunimo grupės žygiui į kalnus užsienyje, jei grupė į kelių dienų žygį eis pirmą kartą. Net jei neturite galimybės treniruotis kalnų sąlygomis, tačiau daug dalykų parepeptuoti galima ir Lietuvoje: darbą grupėje, ilgą ištvėmės reikalaujantį ėjimą ir pan., todėl siūlytumėm padaryti keletą bandomųjų žygių prieš išvykstant. Organizuojant žygį užsienyje būtina į komandą pasikviesti vietinį žmogų, kuris gerai pažįsta teritoriją, kurioje vyks žygis.

Žygiai – nepaprastai įdomi, įtraukianti ir jaunuolių savarankiškumą skatinanti veikla. Jei neturite patirties juos organizuojant, bet norėtumėte tą daryti, siūlytumėm į pirmus žygius pagalbai pasikviesti patyrusių turistų, žygeivių, skautų ar šaulių. Taip pat pasidomėkite, galbūt vyksta specializuoti žygių organizavimo ir planavimo mokymai, o žygiui rinkitės gerai jums žinomą vietovę. Prieš žygį galite patys pereiti suplanuotą maršrutą.

Stovykla

Yra daugybė veiksnių, galinčių daryti įtaką jaunimo saugumui stovyklos metu, bet esminiai yra:

- stovyklavietė;
- kiti asmenys, esantys stovyklavietėje (įskaitant ir lankytojus, jaunuolių tėvus, svečius);
- oro sąlygos ir darbo erdvės;
- higienos laikymasis;
- vandens telkinys ir kitos teritorijoje esančios padidintos rizikos vietos;
- personalo pasirengimas ir tinkamas asmenų skaičius.

Keletas praktinių patarimų.

- ✓ Susipažinkite su teisės aktais, reglamentuojančiais stovyklų organizavimo tvarką („Vaikų turizmo renginių organizavimo aprašas“, „Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendrieji nuostatai“ ir kt.).
- ✓ Pasirūpinkite reikiama dokumentacija (renginio nuostatai, programa, sveikatos ir saugos instruktažų registravimo žurnalas, tėvų sutikimai, rizikų vertinimo planas, dalyvių ir vadovų sąrašas). Stovyklos taisykles galite įtraukti į dalyvių sutartį ir patvirtinti kaip renginio nuostatų dalį. Įsitinkinkite, kad visi dirbsiantys vadovai pateikė medicines pažymas.
- ✓ Įsitinkinkite, kad turite reikiamus sutikimus tvarkyti dalyvių asmeninę informaciją, juos fotografuoti ir filmuoti (jei yra toks poreikis).
- ✓ Aptverkite stovyklos teritoriją, kad būtų aiškios jos ribos. Susitarkite su dalyviais, kad jie iš teritorijos išeiti negali, sutartyse numatykite savo atsakomybės ribas, jei jaunuolis išeina iš teritorijos.
- ✓ Dalyviams parodykite, kur yra pirmosios pagalbos vaistinė.
- ✓ Iš anksto žinokite dalyvių mitybos poreikius. Pasirinkite patikimą maisto tiekėją, galintį šiuos poreikius atliepti. Planuodami maitinimą vadovaukitės rekomenduojamomis paros maistinių medžiagų ir energijos normomis.
- ✓ Užtikrinkite higienos laikymąsi (kiek tai įmanoma): tinkamą dušų

skaičių, galimybę nusiprausti po aktyvių veiklų, dezinfekcinį skystį darbo erdvėse.

- ✓ Prisiminkite, kad maudymasis stovyklos metu galimas tik sveikatingumo ir higienos, bet ne sporto tikslais. Maudymosi vietą derėtų apžiūrėti ir įrengti iš anksto, rekomenduojama ją išbandyti patiems. Jos plotas turėtų būti aiškiai pažymėtas, priėjimas prie vandens turi būti patogus. Vienu metu gali maudytis ne daugiau nei 8 jaunuoliai. Geroji praktika, kad 8-ių jaunuolių grupę prižiūri du plaukti mokantys suaugę asmenys: vienas ant kranto, kitas – vandenyje.
- ✓ Jaunesniems dalyviams, kurie turi mažiau patirties tokiuose renginiuose, gali reikėti daugiau dėmesio. Dažnai dėmesio trūkumas sąlygoja psichosomatinio pobūdžio nusiskundimus (galvos skausmą, virškinimo sutrikimus ir pan.). Būkite pasiruošę su jaunimu bendrauti ir ne programos metu.
- ✓ Programa turėtų būti pakankamai intensyvi, tačiau ir neišvarginanti. Ypač svarbus konkretus veiklų tvarkaraštis, jaunuoliams žinomas iš anksto, nes tai sukuria saugumo jausmą, taip jie gali nusiteikti veikloms, mokytis planuoti savo laiką. Programą keiskite tik išimtiniais atvejais.
- ✓ Suplanavę programą, įvertinkite, kada dalyviai turi daugiausiai laisvo laiko. Laikotarpiai, kai dalyviai turi daug laisvo laiko, yra susiję su rizikingu elgesiu, todėl įsitikinkite, kad yra daugiau saugumą padedančių užtikrinti asmenų. Jie nebūtinai turi dalyvauti veiklose, tačiau turėtų būti pasiruošę reaguoti, jei to prireiks.
- ✓ Stovyklavietėse neturėtų būti pašalinių žmonių, o paslaugų teikėjai turėtų būti išlydimi iš stovyklavietės veiklai pasibaigus. Pašaliniai asmenys neturėtų bendrauti su jaunuoliais jums neprižiūrint.
- ✓ Siekdami apsaugoti savo reputaciją, venkite būti su jaunuoliais uždarose patalpose ilgesnį laiką. Siekdami apsaugoti dalyvius nuo galimo išnaudojimo ir seksualinės prievartos, įsitikinkite, kad ir jūsų kolegos bei paslaugų tiekėjai, nelieka su dalyviais vieni ilgesnį laiką, o jei tai neįmanoma – palieka atidarytas duris.

- ✓ Ilgos trukmės renginiai dažnai yra susiję su dalyvių ir organizatorių nuovargiu. Jei planuojate ilgesnę nei savaitės trukmės stovyklą, antroje jos pusėje bent vieną pusdienį skirkite lengvesnei, mažiau organizuotai veiklai (pavyzdžiui, sporto varžyboms), kad dalyviai galėtų pailsėti. Taip pat padeda galimybė organizuoti pasirenkamas dirbtuves, kad dalyviai galėtų veiklą rinktis pagal savo pomėgius arba esant poreikiui atskirai pabūti nuo savo kambariokų ar kitų žmonių, su kuriais ir taip leidžia daug laiko.
- ✓ Įsitinkinkite, kad bent keli jūsų komandos nariai turi patirties dirbant ilgos trukmės renginyje, nes antroje pusėje, kai dalyviai ir vadovai pavargsta, didėja incidentų rizika, kuriuos spręsti geriausia pailsėjus. Labai pravartu turėti kontaktinių asmenų už stovyklos teritorijos (pavyzdžiui, organizacijos vadovą, supervizorių), su kuriais galėtumėte pasitarti telefonu, jei užvaldytų emocijos ir negalėtumėte efektyviai spręsti iškilusių situacijų.
- ✓ Bet koks smurtas ir patyčios turėtų būti netoleruojami nuo pat renginio pradžios.
- ✓ Suplanuokite laiką, kuomet stovyklos vadovai ir savanoriai galėtų aptarti praėjusią dieną ir pasikartoti ateinančios dienos planus. Atkreipkite dėmesį, kad vadovų aptarimo metu stovyklavietėje taip pat turi būti užtikrinimas saugumas. Geriausia, jei tą daro vienas iš vadovų, kuriam vėliau pateikiama aptarimo santrauka.
- ✓ Tėvai turi teisę lankyti savo vaikus ir su jais bendrauti, tačiau reikėtų suplanuoti, kad tai vyktų tokiose erdvėse, kurios nepažeidžia kitų dalyvių privatumo, ir laiką, kuris netrukdo jų vaikams dalyvauti programoje.

Stovyklų formatas labai įdomus ir patrauklus jaunimui, tačiau ilga renginio trukmė gali išvarginti nepatyrusius organizatorius. Jei stovyklą organizuosite pirmą kartą, siūlytumėm į komandą pasikviesti patyrusių vadovų, užtikrinti, kad turite reikiamą darbuotojų skaičių (geriau darbuotojai bus laisvesni ir galės tiesiog bendrauti su jaunimu, nei jų trūks).

Jaunimo mainai

Kadangi jaunimo mainų renginiai yra ilgesnės trukmės, galioja visi patarimai, kuriuos jau išvardijome organizuojant stovyklą, tačiau yra ir papildomas šio formato ypatumas – skirtingų kultūrų susidūrimas. Nors dažniausiai tai reiškia pozityvius atradimus apie kitas ir savo paties kultūrą, tačiau galimi ir kultūriniai skirtumai, tarpkultūriniai konfliktai.

- Veiklai vykstant kitoje šalyje iš anksto pasirūpinkite dalyvių draudimu (jis turėtų apimti ligos, nelaimingų atsitikimų, mirties ir repatriacijos klausimus). Jei dalyviai nepilnamečiai – būtinai turėkite tėvų sutikimus, jei pilnamečiai – sutartis, kurias pasirašo patys jaunuoliai.
- Paruoškite jaunimo grupę mainams, organizuodami virtualų arba gyvą susitikimą, per kurį informuosite apie projekto tikslus, programą, taisykles, galimus kultūrinius skirtumus ir elgesį su jais susidūrus, atsakysite į jų klausimus. Po susitikimo dalyviams išdalykite trumpą informacijos santrauką raštu.
- Atkreipkite dėmesį, kad ne visi jaunuoliai skaito sutartis, todėl verta jas perskaityti kartu!
- Dalyviams verta išdalyti pagalbos korteles, kuriose būtų nurodytas mainų vietos adresas, atsakingų asmenų kontaktai.
- Paprašykite jaunuolių, kad prieš kelionę nufotografuotų savo asmens dokumentus ir nuotrauką saugotų telefone / el. pašte. Jei dokumentą pamestų, taip jie būtų greičiau identifikuojami ir išduodamas laikinas kelionės dokumentas.
- Paprašykite dalyvių ypatingai atidžiai prižiūrėti savo asmens dokumentus, o lėktuvo bilietus geriausia pirkti internetu, kad prireikus galėtumėte atsispausdinti iš naujo.
- Projekto partnerių ieškokite atsižvelgdami į organizacijų interesus ir vertybes. Patartina įsitikinti, kad partneriai patikimi, gauti rekomendacijų iš anksčiau su jais dirbusių organizacijų. Jei išankstinio parengiamojo vizito (PV) metu suprantate, kad partneriai jums netinkami, nerandate bendro sutarimo – galite inicijuoti veiklų nutraukimą.

- Susitarimus su partneriais patartina daryti raštu, nes atsakingi asmenys projekte gali keistis, taip pat galite pamiršti svarbius susitarimų aspektus.
- Parengiamasis vizitas (PV) yra gana trumpa veikla (iki 2 dienų), todėl vertėtų susidaryti sąrašą klausimų, kuriuos norite aptarti, juos išdėstyti programoje prioritetų tvarka.
- PV metu vertėtų skirti laiko aptarti skirtumams tarp valstybių (pavyzdžiui, gali skirtis legalus alkoholio vartojimo amžius, atsakomybė už narkotinių medžiagų laikymą ir pan.). Taip pat aptarkite skirtumus tarp kultūrų (aprangos konservatyvumas, požiūris į LGBT+ asmenis, fizinio kontakto priimtinumą ir pan.).
- PV metu patikrinkite dalyvių apgyvendinimo sąlygas, galite padaryti keletą kambarių nuotraukų, nusiųsti jas būsimiems dalyviams. Taip išvengsite dalyvių ar jų tėvų lūkesčių neatitikimų. PV metu galite paragauti maisto, kurį valgys dalyviai, apeiti visą teritoriją, kurioje vyks programa ir įvertinti jos saugumą.
- Į PV patartina vykti kartu su jaunimo atstovu, nes jaunuolis gali pastebėti tokius jaunimui svarbius aspektus, kurių nepastebite jūs.
- Patartina kiekvienos dienos pradžioje dalyvius supažindinti su dienos programa. Prasčiau užsienio kalbą suprantantiems dalyviams tai padeda susiorientuoti veiklose. Taip pat siūlytume kiekvienos dienos pabaigoje organizuoti aptarimus, kurių metu jaunuoliai galėtų pasidalinti savo pastebėjimais, išsakyti poreikius.
- Jei jaunimo mainų veikla neatitinka iš anksto suplanuotos veiklos, pasitarkite su partneriais, informuokite apie tai dalyvius ir paaiškinkite priežastis. Jei į kai kurias programos dalis atvyksta išorės svečiai, jos jums atrodo politiškai angažuotos, nepagrįstos ir neplanuotos, siūlytume susipažinti su leidiniu „Kaip reaguoti į propagandą“ ir elgtis atitinkamai.
- Pasitaiko, kad jaunieji lyderiai taip pat dalyvauja su jaunimu dirbančių asmenų mobilumuose (pavyzdžiui, mokymo kursuose, seminaruose ir kt.). Nors dauguma iš šių patarimų tinka ir suaugusiesiems, tačiau

dažnai su jaunimu dirbančių asmenų mobilumuose neorganizuojamas PV, daroma prielaida, kad dalyviai patys įsigilins į sutartį ir pan. Vertėtų atkreipti dėmesį, kad jaunuoliams gali reikėti pagalbos, todėl patartumėm paskirti asmenį, kuris rūpintųsi jaunųjų lyderių palydėjimu.

Naudota literatūra:

[Working safely in a youth club Guidance for youth leaders on how to create a safe environment.](#)

[Darbo su jaunimo grupėmis vadovas neformaliojo ugdymo praktika Lietuvoje, Ž. Gailius, A. Malinauskas, D. Petkauskas, L. Ragauskas.](#)

[Ne\(s\) svarbu – metodika saugiai skautavimo aplinkai užtikrinti. M. Bacevičiūtė, B. Drąsutytė, V. Joneliūkštytė, V. Juškevičiūtė, S. Klumbytė, T. Rakovas, I. Vaitkevičiūtė, J. Vyšniauskytė-Rimkienė.](#)

The Duke of Edinburgh's International Award - Australia HANDBOOK © 2018

Iliustracijos:

© Justina Česnauskaitė